

KÖNYVVIZSGÁLÓK KÖTELEZŐ

SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSE

2018.

A JOGSZABÁLYOKNAK ÉS SZABÁLYOZÁSOKNAK VALÓ MEGFELELÉS KÉRDÉSEI A KÖNYVVIZSGÁLAT SORÁN

- 1. ALMODUL: VÁLTOZÁSOK A KÖNYVVIZSGÁLÓNAK A JOGSZABÁLYOKNAK ÉS SZABÁLYOZÁSOKNAK VALÓ MEG NEM FELELÉSEL („NOCLAR”) KAPCSOLATOS FELADATAIBAN**
- 2. ALMODUL: GYAKORLATI KÉRDÉSEK A CSALÁS FELDERÍTÉSÉVEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN A KÖNYVVIZSGÁLAT SORÁN**

1. ALMODUL: VÁLTOZÁSOK A KÖNYVVIZSGÁLÓNAK, A JOGSZABÁLYOKNAK ÉS SZABÁLYOZÁSOKNAK VALÓ MEG NEM FELELÉSEL („NOCLAR”) KAPCSOLATOS FELADATAIBAN

TARTALOM

- 1 Bevezetés
- 2 A releváns Standard(ok) célja, hatóköre és hatálya
- 3 A meg nem felelés fogalma
- 4 Felelősségek a meg nem felelés vonatkozásában
- 5 A könyvvizsgáló feladata meg nem felelés esetén
- 6 Kommunikáció, jelentéstétel
- 7 Csoport audit speciális kérdései
- 8 Dokumentációs követelmények
- 9 Könyvvizsgálaton kívüli megbízások specialitásai

1. BEVEZETÉS

Jelen anyag kifejezetten a könyvvizsgálói szakma belső szabályozására fókuszál, és azokon belül is a korábban meglévő szabályozás(ok)hoz képest történt legújabb módosításokat szándékozik kiemelni. Az esetleges egyéb, a könyvvizsgálói szakmán kívülről jövő (például jogszabályok vagy felügyeleti és egyéb hatóságok által előírt) és a téma szempontjából esetlegesen relevánsnak tekinthető kérdésekkel, kötelezettségekkel szándékoltnak nem kíván foglalkozni.

2. A RELEVÁNS STANDARDOK CÉLJA, HATÓKÖRE ÉS HATÁLYA

2.1. A meg nem felelés vonatkozásában releváns könyvvizsgálati standardok és egyéb szakmai szabályozások:

- ISA 250 - A jogszabályok és szabályozások figyelembevétele a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál [és annak módosítása]
- IESBA Etikai Kódex 225 sz. szakasza – „Válaszadás jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelésre”

A könyvvizsgálónak a vizsgált gazdálkodó egység (vagy az ahhoz köthető személyek könyvvizsgálat szempontjából releváns) jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelésével kapcsolatos feladatait, felelősségét, stb. eredendően a 250. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard „A jogszabályok és szabályozások figyelembevétele a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál” („ISA 250”) szabályozta. Ebben a tekintetben jelentős változás történt 2017 során, amikor az IESBA által kiadott hatályos Könyvvizsgálók Etikai Kódexe egy új szakasszal egészült ki, amely különböző előírásokat fogalmaz meg a könyvvizsgálónak az ilyen jellegű esetleges meg nem felelésekkel kapcsolatban.

Az IESBA Etikai Kódex releváns 225. szakaszának előírásai, melyek 2017. július 15-től léptek hatályba, azaz már a 2017. évi könyvvizsgálatok tekintetében az alkalmazandók voltak, részben megerősítették részben viszont ki is egészítették az ISA 250 akkori előírásait, ami technikailag egyfajta értelmezési és alkalmazási konfliktust is generált a két Standard között, és amelynek feloldása érdekében szükséges volt az ISA 250 harmonizációs célú módosítása. Ennek eredménye a felülvizsgált ISA 250 („ISA 250R”), amely először a 2017. december 15-e után kezdődő időszakokra vonatkozó beszámolók könyvvizsgálata vonatkozásában alkalmazandó kötelezően.

A továbbiakban ennek a két új szabályozásnak a főbb elemeit tekintjük át abban a vonatkozásban, amennyiben azok változást jelentenek az ISA 250 korábbi előírásaihoz képest.

2.2. IESBA Kódex 225. („NOCLAR”) szakasz

2017. július 15-én hatályba lépett a Könyvvizsgálók Nemzetközi Etika Standard Testülete (IESBA) által kiadott Könyvvizsgálók Etika Kódexe (Code of Ethics for Professional Accountants) 225. szakasza – „Responding to Non-Compliance with Laws and Regulations” (Válaszadás jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelésre) vagy közkeletű rövidítéssel a „NOCLAR” szabályozás. Fontos kihangsúlyozni, hogy az IESBA Etikai Kódexe hivatkozott szakasza a Kódexnek a Magyar Könyvvizsgálói Kamara honlapján jelenleg közzétett hivatalos magyar nyelvű fordításában nem a 220. és 230. szakasz közé beékelve, hanem a dokumentum végén található meg. A téma relevanciáját pedig az adja, hogy a Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok szerint kiadott könyvvizsgálói jelentés közvetlenül hivatkozik az IESBA által kiadott Etikai Kódexre, amikor azt írja: „Független(ek) vagyok(unk) a társaságtól a vonatkozó, Magyarországon hatályos jogszabályokban és a Magyar Könyvvizsgálói Kamara „A könyvvizsgálói hivatás magatartási (etikai) szabályairól és a fegyelmi eljárásról szóló szabályzata”-ban, **valamint** az ezekben nem rendezett kérdések tekintetében a **Nemzetközi Etikai Standardok Testülete által kiadott „Könyvvizsgálók Etikai Kódexe”-ben (az IESBA Kódex-ben)** foglaltak szerint, és megfélelek(ünk) az ugyanezen normákban szereplő további etikai előírásoknak is.” Ami azt jelenti, hogy a 225. szakasz előírásait is alkalmazni kell a MKVK tag könyvvizsgálóknak is. **2.2.1 A Kódex 225. szakasz Célja és hatóköre**

A Kódex 225. szakasz deklarált célja, hogy lefektesse a könyvvizsgáló felelősségét és feladatait abban az esetben, ha a könyvvizsgáló jogszabályoknak vagy szabályozásnak való tényleges vagy gyanított meg nem felelés esetével találkozik, és útmutatást adjon annak várható hatása megítélésére és az arra válaszként adott lehetséges eljárásokra, függetlenül attól, hogy az érintett gazdálkodó egység közérdeklődésre számot tartó-e

vagy sem. Azaz a Kódex szóban forgó szakasza tudatosan nem foglalkozik olyan kérdésekkel, hogy a könyvvizsgálónak milyen feladatai, felelősségei vannak abban a tekintetben, hogy megismerje és megértse az általa vizsgált gazdálkodó jogszabályi és szabályozási környezetét, illetve milyen egyéb eljárásokat kell végeznie annak érdekében, hogy felismerje, feltárja az esetleges meg nem feleléseket, hanem már kifejezetten azon esettel foglalkozik, amikor a könyvvizsgáló bármely forrásból tudomást szerzett valamely beazonosított vagy gyanított meg nem felelésről.

2.3. ISA 250 (Felülvizsgált)

Amint arról már korábban szó volt, a Kódex 2017. július 15-től hatályba lépett 225. szakasza előírásai részben megerősítették részben viszont ki is egészítették az ISA 250 akkori előírásait, ami technikailag egyfajta értelmezési és alkalmazási konfliktust is generált a két Standard között, és amelynek feloldása érdekében szükséges volt az ISA 250 harmonizációs célú módosítása. Ennek a folyamatnak az eredménye a felülvizsgált ISA 250 („ISA 250R”), amely először a 2017. december 15-e után kezdődő időszakokra vonatkozó beszámolók könyvvizsgálata vonatkozásában alkalmazandó kötelezően. Az ISA 250R tekintetében jelen anyag a továbbiakban elsősorban arra koncentrál, hogy az ISA 250 korábbi előírásaihoz képest milyen módosítások történtek benne.

Itt szeretnénk megemlíteni, hogy az ISA 250R-nek jelen előadási anyag összeállításakor még nem állt rendelkezésre a hivatalos magyar fordítása, így az anyag a korábbi ISA 250-hez képest megváltozott szövegek esetében az eredeti angol szöveg szolgált alapul, a hivatalos magyar fordítás megjelenésekor az abban használt kifejezések alkalmazása javasolt, amennyiben eltérés tapasztalható az előadás során használt kifejezések tekintetében.

2.3.1. Az ISA 250R Hatóköre

Az ISA 250R hatóköre és deklarált célja a korábbi ISA 250 Standardhoz képest változatlan.

„A jelen nemzetközi könyvvizsgálati standard a könyvvizsgáló azon felelősségével foglalkozik, hogy a jogszabályokat és szabályozásokat a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál figyelembe vegye. A jelen nemzetközi könyvvizsgálati standard nem vonatkozik egyéb olyan bizonyosságot nyújtó megbízásokra, amelyekben a könyvvizsgálót konkrétan azzal bízzák meg, hogy elkülönülten tesztelje a bizonyos jogszabályoknak és szabályozásoknak való megfelelést és arról jelentést készítsen.”

3. A MEG NEM FELELÉS FOGALMA

Mindenekelőtt tisztázni szükséges, hogy az egyes szabályozások a maguk belső értelmezése és alkalmazása szempontjából hogyan definiálják a (jogszabályoknak és szabályozásoknak való) meg nem felelést, mivel már magának a fogalomnak a definíciójában is felismerhetők bizonyos eltérések.

A „meg nem felelés” fogalmi definíciója az egyes szabályozások értelmezésében és alkalmazásában az alábbi:

3.1. ISA 250 (eredeti):

„Meg nem felelés – a gazdálkodó egység által a hatályos jogszabályokkal vagy szabályozásokkal ellentétesen, szándékosan vagy nem szándékosan elkövetett mulasztásos vagy tevőleges jogsértés. Az ilyen tettek a gazdálkodó egység által, annak nevében vagy az irányítással megbízott személyek (továbbiakban „IMBSZ”), a vezetés vagy az alkalmazottak által annak képviseletében kötött ügyleteket foglalják magukban. A meg nem felelés nem tartalmazza az irányítással megbízott személyek, a gazdálkodó egység vezetése vagy alkalmazottai által elkövetett (a gazdálkodó egység üzleti tevékenységeihez nem kapcsolódó) személyes visszaélést.” (ISA 250.11)

3.2. IESBA Etikai Kódex 225. szakasz

„Jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelés („meg nem felelés”) magába foglalja az ügyfél, vagy az irányítással megbízott személyek, a vezetés vagy más, az ügyfélnél vagy annak közvetlen irányítása alatt dolgozó személyek által szándékosan vagy nem szándékosan, mulasztással vagy tevőlegesen elkövetett cselekmények, amelyek ellentétesek a hatályos jogszabályokkal vagy szabályozásokkal.” (Etikai Kódex 225.2)

3.3. ISA 250 (felülvizsgált):

„Meg nem felelés – a gazdálkodó egység, vagy az irányítással megbízott személyek, a vezetés vagy más, a gazdálkodó egységnél vagy annak közvetlen irányítása alatt dolgozó személyek által szándékosan vagy nem szándékosan, mulasztással vagy tevőlegesen elkövetett cselekmények, amelyek ellentétesek a hatályos jogszabályokkal vagy szabályozásokkal. A meg nem felelés nem tartalmazza a gazdálkodó egység üzleti tevékenységeihez nem kapcsolódó személyes visszaélést.” (ISA 250R.12)

„A jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelés magába foglalja a gazdálkodó egység által, annak nevében vagy az irányítással megbízott személyek, a vezetés vagy más, a gazdálkodó egységnél vagy annak közvetlen irányítása alatt dolgozó személyek által annak képviselésében kötött ügyleteket.

A meg nem felelés magába foglalja továbbá a gazdálkodó egység üzleti tevékenységéhez kapcsolódó személyes kötelességszegést is, mint például ha egy kulcspozícióban lévő személy saját javára fogadott el kenőpénzt a gazdálkodó egység egyik beszállítójától, és cserébe biztosította az adott szállítónak a megbízását a gazdálkodó egység részére történő szolgáltatás nyújtása céljából” (ISA 250R.A9-A10)

Az alábbi táblázatban összehasonlítva láthatóak az egyes szakmai szabályozások értelmezésében a meg nem felelés fogalmi definíciójának egyes elemei így módon segítve azok könnyebb megértését és az esetleges, harmonizáció utáni kisebb eltéréseket:

	ISA 250	Kódex 225	ISA 250R
Milyen típusú cselekmények? (általános)	a hatályos jogszabályokkal vagy szabályozásokkal ellentétesen, szándékosan vagy nem szándékosan elkövetett mulasztásos vagy tevőleges jogsértés.	szándékosan vagy nem szándékosan, mulasztással vagy tevőlegesen elkövetett cselekmények, amelyek ellentétesek a hatályos jogszabályokkal vagy szabályozásokkal	szándékosan vagy nem szándékosan, mulasztással vagy tevőlegesen elkövetett cselekmények, amelyek ellentétesek a hatályos jogszabályokkal vagy szabályozásokkal
Milyen típusú cselekmények? (specifikus)	a gazdálkodó egység által, annak nevében vagy annak képviselésében kötött ügyletek	[nem nevesít ilyet kifejezetten]	a gazdálkodó egység által, annak nevében vagy annak képviselésében kötött ügyletek a gazdálkodó egység üzleti tevékenységéhez kapcsolódó személyes célú kötelességszegés
Ki követheti el?	a gazdálkodó egység vagy az irányítással megbízott személyek („IMBSZ”), a vezetés vagy az alkalmazottak [utóbbiak esetében: a gazdálkodó egység nevében annak képviselésében]	az ügyfél (gazdálkodó egység), vagy az IMBSZ, a vezetés vagy más, az ügyfélnél vagy annak közvetlen irányítása alatt dolgozó személyek	a gazdálkodó egység, vagy az IMBSZ, a vezetés vagy más, az gazdálkodó egységnél vagy annak közvetlen irányítása alatt dolgozó személyek
Milyen típusú cselekmények nem tartoznak bele?	A meg nem felelés nem tartalmazza a gazdálkodó egység üzleti tevékenységeihez nem kapcsolódó személyes visszaélést.	[nem nevesít ilyet kifejezetten]	A meg nem felelés nem tartalmazza a gazdálkodó egység üzleti tevékenységeihez nem kapcsolódó személyes visszaélést.

Az ISA 250R.A6 konkrét példákat is említ olyan területekre, amelyek a könyvvizsgálati gyakorlatban relevánsak lehetnek a jogszabályoknak, szabályozásnak való meg (nem) felelés vizsgálata szempontjából:

- Csalás, korrupció, megvesztegetés
- Pénzmosás, terrorizmus finanszírozása, bűncselekményből származó jövedelmek

- Értékpapír-kereskedelem, tőzsde
- Banki és egyéb pénzügyi termékek, szolgáltatások
- Adatvédelem
- Adók és nyugdíjkötelezettségek
- Környezetvédelem
- Közegészségügy és közbiztonság

4. FELELŐSSÉGEK A MEG NEM FELELÉS VONATKOZÁSÁBAN

4.1. A vezetés és az irányítással megbízott személyek felelőssége

A vezetés és az IMBSZ felelőssége az ISA 250R megfogalmazásában is változatlan maradt az ISA 250 korábbi verziójához képest:

„Az irányítással megbízott személyek felügyelete mellett a vezetés felelőssége annak biztosítása, hogy a gazdálkodó egység tevékenységeit a jogszabályok és szabályozások rendelkezéseivel összhangban végezze, beleértve az azon jogszabályok és szabályozások rendelkezéseinek való megfelelést is, amelyek meghatározzák a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásaiban szereplő összegeket és közzétételeket.”

A Kódex 225.10 pontja egyrészt megismétli az ISA releváns 250.3 szövegét, miszerint „Az irányítással megbízott személyek felügyelete mellett a vezetés felelőssége annak biztosítása, hogy a gazdálkodó egység tevékenységeit a jogszabályok és szabályozások rendelkezéseivel összhangban végezze.” És hozzáteszi azt is, hogy „a vezetés és az irányítással megbízott személyek felelősek akár az adott gazdálkodó, akár pedig az irányítással megbízott személyek valamelyike, a vezetés valamely tagja vagy a gazdálkodónál vagy annak irányítása alatt dolgozó bármely magánszemély által elkövetett esetleges meg nem felelések beazonosításáért és kezeléséért”. A Kódexnek ezt a bekezdését célszerű lehet rögzíteni a könyvvizsgáló megbízási szerződésében is, amikor a Társaság illetve a vezetés felelősségét fogalmazza meg, és adott esetben akár újfent meg is erősíteni a vezetés teljességi nyilatkozatában is.

4.2. A könyvvizsgáló felelőssége az ISA 250 és 250R szerint

A könyvvizsgálónak a jogszabályoknak és szabályozásoknak való megfelelés tekintetében megfogalmazott felelőssége az ISA 250R szerint lényegileg változatlan a korábbi ISA 250 megfelelő előírásaihoz képest:

Azon jogszabályok és szabályozások rendelkezései esetében, amelyekről általánosan elfogadott, hogy közvetlen hatással vannak a pénzügyi kimutatásokban szereplő lényeges összegek és közzétételek meghatározására (ilyenek tipikusan például az adótörvények), a könyvvizsgáló felelőssége, hogy elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezzen ezen jogszabályok és szabályozások rendelkezéseinek való megfelelésre vonatkozóan.

Míg azon egyéb jogszabályok és szabályozások esetében, amelyek nincsenek közvetlen hatással a pénzügyi kimutatásokban szereplő összegek és közzétételek meghatározására, de amelyeknek való megfelelés alapvető lehet az üzleti tevékenység működési vonatkozásai, a gazdálkodó egységnek az üzleti tevékenység folytatására vonatkozó képessége vagy a lényeges bírságok elkerülése szempontjából (például a működési engedély feltételeinek, a tartós fizetőképességre vonatkozó szabályozási követelményeknek vagy a környezetvédelmi szabályozásoknak való megfelelés), és amely jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelés ezért lényeges hatással lehet a pénzügyi kimutatásokra, könyvvizsgáló felelőssége arra korlátozódik, hogy olyan meghatározott könyvvizsgálati eljárásokat hajtson végre, amelyek célja az azon jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelés azonosításának elősegítése, amelyek lényeges hatással lehetnek a pénzügyi kimutatásokra.

5. A KÖNYVVIZSGÁLÓ FELADATAI BEAZONOSÍTOTT VAGY GYANÍTOTT MEG NEM FELELÉS ESETÉN

A könyvvizsgálónak a beazonosított vagy gyanított meg nem felelés esetén követendő eljárásai vonatkozásában az ISA 250R nem tartalmaz változtatásokat az ISA 250-hez képest, és alapvetően a Kódex 225. szakasza előírásai is azokkal összhangban vannak. A Kódex ugyanakkor több konkrét gyakorlati megfontolást is megfogalmaz, amelyek nem írják felül, de kiegészítik, konkretizálják a Standard általánosabban megfogalmazott rendelkezéseit.

Ha a könyvvizsgáló a jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelés vagy gyanított meg nem felelés esetére vonatkozó információról szerez tudomást, akkor a könyvvizsgálónak mindenekelőtt ismereteket kell szereznie a cselekmény jellegéről és az előfordulásának a körülményeiről, illetve további információkat kell szereznie a pénzügyi kimutatásokra gyakorolt lehetséges hatás értékelése céljából. (ISA 250.18, ISA 250R.19 ill. Kódex 225.12)

Ha a könyvvizsgáló azt gyanítja, hogy meg nem felelés állhat fenn, a könyvvizsgálónak meg kell vitatnia a kérdést a vezetéssel, és adott esetben az irányítással megbízott személyekkel. Ha a vezetés vagy adott esetben az irányítással megbízott személyek nem adnak elegendő információt, amely azt támasztja alá, hogy a gazdálkodó egység a jogszabályoknak és szabályozásoknak megfelel, és ha a könyvvizsgáló megítélése szerint a gyanított meg nem felelés hatása a pénzügyi kimutatások szempontjából lényeges lehet, a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell a jogi tanácsadás igénybevételének szükségességét. (ISA 250.18, ISA 250R.19 ill. Kódex 225.13-17)

Ha nem szerezhető elegendő információ a gyanított meg nem felelésről, a könyvvizsgálónak értékelnie kell azt, hogy az elegendő és megfelelő könyvvizsgálói bizonyíték hiánya milyen hatással van a könyvvizsgálói véleményre

(ISA 250.20 ill. ISA 1250R.21)

A könyvvizsgálónak értékelnie kell a meg nem felelés hatásait a könyvvizsgálat egyéb vonatkozásaival kapcsolatban is, beleértve a könyvvizsgáló kockázatbecslését és az írásbeli nyilatkozatok megbízhatóságát is, és megfelelő intézkedéseket kell tennie

(ISA 250.21 ill. ISA 1250R.22)

5.1. A vezetés megfelelő szintje a meg nem felelés megvitatására

A feltárt vagy gyanított meg nem felelés vezetéssel való megvitatása több célt is szolgál, amelyekre együttesen kell tekintettel lennie a könyvvizsgálónak annak érdekében, hogy megtalálja a vezetésnek a célok elérése szempontjából legmegfelelőbb szintjét. Ezek a célok a már az előzőekben is említett információszerzésen felül a Kódex 225.18 pontjának megfelelően magukba foglalják azt is, hogy annak eredményeként a könyvvizsgáló felhívja a figyelmet a vezetésnek arra a kötelezettségére, hogy megfelelő és megfelelően időzített lépéseket tegyen azért, hogy

- a) kezelje vagy mérsékelje a meg nem felelés következményeit
- b) megakadályozza a meg nem felelés elkövetését, ha az még nem történt volna meg
- c) hozza tudomására a megfelelő hatóságnak az ügyet, amennyiben azt jogszabály vagy szabályozás előírja vagy ha az körülményekből szükségesnek látszik

amennyiben azt esetleg még nem tették volna meg.

A Kódex 225.16 pontja felsorolja azokat a szempontokat, amelyeket figyelembe kell venni annak érdekében, hogy a könyvvizsgálói a beazonosított vagy gyanított meg nem felelés megbeszélése céljából meg tudja határozni a vezetés megfelelő szintjét. Ezek a releváns szempontok:

- az ügy jellege és körülményei
- a ténylegesen és potenciálisan érintett személyek köre
- az összejárás valószínűsége
- az ügy potenciális következményei
- vajon a vezetés adott szintje képes-e kivizsgálni az ügyet és megtenni a megfelelő lépéseket

A Kódex 225.17 pontja azt is hozzáteszi, hogy az ilyen jellegű megvitatás szempontjából a vezetés megfelelő szintje általánosan legalább egy szinttel a meg nem felelésben érintett vagy potenciálisan érintett személyek szintje fölött van. Ha potenciálisan a vezetés is érintett a meg nem felelésben, akkor a könyvvizsgálónak az ügyet az IMBSZ-vel kell megvitatnia. Amennyiben pedig cégcsoportról van szó, a vezetés megfelelő szintje akár az érintett gazdálkodó egység fölött ellenőrzést gyakorló társaság vezetése is lehet.

5.2. További intézkedések szükségességének megítélése

A könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy a vezetés és az IMBSZ által adott válaszok megfelelőek voltak-e vagy további lépésekre van-e szükség a részéről. A Kódex 225.23-32 pontjai részletezik egyrészt azokat a szempontokat, amelyeket a könyvvizsgálónak meg kell fontolnia abból a szempontból, hogy vajon szükséges-e a részéről a vezetés és az IMBSZ-vel való kommunikáción túlmenően további intézkedések megtétele a beazonosított vagy gyanított meg nem felelés miatt. Ebből a szempontból az egyik legfontosabb kérdés annak értékelése a könyvvizsgáló által, hogy a vezetés és az IMBSZ által adott válaszokat megfelelőnek tartja-e. Ezen értékelés tekintetében megfontolandó, hogy

- a vezetés, illetve adott esetben az IMBSZ által adott válaszok időszerűek-e
- a tényleges vagy gyanított meg nem felelés megfelelően ki lett-e vizsgálva
- történtek-e vagy folyamatban vannak-e intézkedések annak érdekében, hogy kezeljék vagy mérsékeljék bármely meg nem felelés következményeit
- történtek-e vagy folyamatban vannak-e intézkedések annak érdekében, hogy megakadályozzák bármely meg nem felelés elkövetését, ha ilyen még nem történt volna meg
- megtették-e a megfelelő lépéseket vagy azok megtétele folyamatban van-e, amelyek ahhoz szükségesek, hogy csökkentsék a megismétlődés kockázatát (pl. további kontrollok bevezetése, tréningek tartása)
- szükség esetén a beazonosított vagy gyanított meg nem felelést a megfelelő hatóság felé bejelentették-e, és az adott bejelentés megfelelőnek tűnik-e

A Kódex leszögezi, hogy annak megítélése, hogy szükségesek-e további lépések a könyvvizsgálótól, és azok milyen jellegűek és terjedelműek, több tényezőtől is függ, beleértve

- a jogi és szabályozói környezetet
- az ügy sürgősségét
- azt, hogy az adott ügy az ügyfél tekintetében mennyire átfogó jellegű
- azt, hogy vajon a könyvvizsgáló továbbra is meg tud-e bízni a vezetés és, amennyiben értelmezhető, az IMBSZ tisztességében
- azt, hogy vajon valószínű-e, hogy a tényleges vagy gyanított meg nem felelés megismétlődik
- azt, hogy vajon van-e hiteles bizonyíték arra, hogy jelentős tényleges vagy lehetséges sérelem érte a társaság, annak befektetői, hitelezői, munkavállalói érdekeit vagy a közérdeket

A Kódex konkrét példákat hoz olyan körülményekre, amelyek arra vezethetnek, hogy a könyvvizsgáló elveszíti a bizalmát a vezetés illetve az IMBSZ tisztességét illetően. Ilyenek lehetnek például:

- ha a könyvvizsgáló arra gyanakszik, vagy bizonyítéka van arra, hogy a vezetés illetve az IMBSZ is részt vett, vagy szándékukban állt részt venni bármely meg nem felelésben
- a könyvvizsgáló tisztában van vele, hogy ezen személyeknek tudomásuk volt valamely meg nem felelésről, de a vonatkozó jogi vagy szabályozói követelményekkel ellentétesen azt nem jelentették be észszerű időn belül a megfelelő hatóságok felé, vagy az ilyen bejelentést nem hagyták jóvá.

A Kódexnek ezek a megfontolásai lényegében azonos szövegezéssel beépítésre kerültek az ISA 250R Alkalmazási útmutatójába is az ISA 250R.A24 pontban.

A vezetés és az IMBSZ iránti bizalom elvesztése könyvvizsgálati szempontból az egyik legsúlyosabb következtetés és eredmény, amelyre a könyvvizsgáló juthat valamely meg nem felelés körülményeinek mérlegelése során, és ebből adódóan ilyen esetekben lehet szükség a legmesszebbmenő válaszlépésekre is a könyvvizsgáló szempontjából. Ezek a legvégső válaszlépések lehetnek:

- Az ügy feltárása a megfelelő hatóság felé akár abban az esetben is, ha erre a vonatkozó jogszabályi vagy szabályozási keretrendszer közvetlenül nem kötelezi
- A megbízástól és az ügyfélkapcsolattól való visszalépés, ha ezt a vonatkozó jogszabályok és szabályozás lehetővé teszik

Fontos hangsúlyozni, hogy a megbízástól és az ügyfélkapcsolattól való visszalépés sem helyettesítheti ugyanakkor a könyvvizsgáló egyéb releváns bejelentési és egyéb kötelezettségeit. Ezt a tényt mind a Kódex 225.30 mind pedig az ISA 250R.A25 szakasza kiemeli.

Ezen felül ilyen esetben a könyvvizsgálónak a követő könyvvizsgálóval – utóbbi ilyen irányú megkeresése esetén – meg kell osztania a beazonosított vagy gyanított meg nem felelésre vonatkozó minden olyan tényt és egyéb információt, amelyről a könyvvizsgáló véleménye szerint a követő könyvvizsgálónak szükséges tudnia mielőtt döntést hoz a könyvvizsgálati megbízás elfogadásáról.

6. KOMMUNIKÁCIÓ, JELENTÉSTÉTEL

6.1. Kommunikáció az irányítással megbízott személyekkel

A könyvvizsgálónak a beazonosított vagy gyanított meg nem feleléssel kapcsolatos IMBSZ felé történő kommunikációs kötelezettségei valamint a könyvvizsgálói jelentésben történő esetleges jelentéstételi kötelezettségei vonatkozásában az ISA 250R egy kiegészítéstől eltekintve nem tartalmaz változtatásokat az ISA 250-hez képest. Ez a kiegészítés az ilyen jellegű kommunikáció jogszabály vagy szabályozás általi esetleges kizárása lehetőségének a beépítése a Standard szövegébe, amellyel összefüggésben az Alkalmazási útmutató vonatkozó szakaszát is kibővítették egy új magyarázó bekezdéssel (ISA 250R.A21), amely utóbbi példaként említi erre azon esetet, ha az ilyen jellegű kommunikáció azért tiltott, mert egy folyamatban lévő hatósági vizsgálat eredményét befolyásolhatná vagy azt veszélyeztethetné.

A Standard szerint azon esetet „kivéve, ha valamennyi irányítással megbízott személy részt vesz a gazdálkodó egység vezetésében és ezért tudomása van a könyvvizsgáló által már kommunikált, azonosított vagy gyanított meg nem felelést magukban foglaló ügyekről, a könyvvizsgálónak – hacsak jogszabály vagy szabályozás azt meg nem tiltja – kommunikálnia kell az irányítással megbízott személyek felé azokat a jogszabályoknak és szabályozásoknak való meg nem felelést magukban foglaló ügyeket, amelyek a könyvvizsgálat során jutnak a könyvvizsgáló tudomására és egyértelműen nem jelentéktelenek.” Hozzáteve, hogy szándékos vagy lényegesnek vélt meg nem felelés esetén ezt a kommunikációt a lehető leghamarabb meg kell tennie (azaz nem várhat vele feltétlenül az ISA 260 szerinti „normál” IMBSZ kommunikáció teljesítése idejéig). Illetve kiegészíti azzal is:

„Ha a könyvvizsgáló azt gyanítja, hogy a vezetés vagy az irányítással megbízott személyek érintettek a meg nem felelésben, a könyvvizsgálónak kommunikálnia kell az ügyet a gazdálkodó egység eggyel magasabb hatáskörrel rendelkező szintje, ha van ilyen, mint például az audit bizottság vagy a felügyelőbizottság felé. Azokban az esetekben, amikor nincs magasabb hatáskörrel rendelkező szint, vagy ha a könyvvizsgáló úgy véli, hogy a kommunikációra lehet, hogy nem reagálnak vagy ha bizonytalan azzal kapcsolatban, hogy mely személy felé kell jelentenie, a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell a jogi tanácsadás igénybevételének szükségességét.” (ISA 250.22-24 ill. 250R.23-25)

A beazonosított vagy gyanított meg nem felelés könyvvizsgálói jelentésre gyakorolt (esetleges) hatásait illetően sincs változás a Standard törzsszövegbeli előírásaiban, nevezetesen

„Ha a könyvvizsgáló arra a következtetésre jut, hogy a meg nem felelés lényeges hatással van a pénzügyi kimutatásokra és ez a pénzügyi kimutatásokban nem megfelelően tükröződik, a könyvvizsgálónak a 705. (felülvizsgált) témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standarddal összhangban korlátozott véleményt vagy ellenvéleményt kell kiadnia a pénzügyi kimutatásokról.

Ha a vezetés vagy az irányítással megbízott személyek megakadályozzák a könyvvizsgálót abban, hogy elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezzen annak értékeléséhez, hogy történt-e vagy

valószínűleg történt-e olyan meg nem felelés, amely a pénzügyi kimutatások szempontjából lényeges lehet, a könyvvizsgálónak a 705. (felülvizsgált) témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standarddal összhangban a könyvvizsgálat hatókörének korlátozása alapján korlátozott véleményt kell kiadnia vagy vissza kell utasítania a véleménynyilvánítást a pénzügyi kimutatásokról.

Ha a könyvvizsgáló nem a vezetés vagy az irányítással megbízott személyek, hanem a körülmények szabta korlátok miatt nem tudja megállapítani, hogy történt-e meg nem felelés, a könyvvizsgálónak a 705. (felülvizsgált) témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standarddal összhangban értékelnie kell a könyvvizsgálói véleményre gyakorolt hatást.” (ISA 250.25-27 ill. ISA 250R.26-28)

Ugyanakkor az Alkalmazási útmutató kiegészítésre került az audit jelentésre vonatkozóan két magyarázó bekezdéssel. Az ISA 250R.A26 azzal a gyakorlati észrevétellel egészíti ki az ISA 250.26-28 fent idézett előírásait, hogy a meg nem felelés könyvvizsgálói jelentésben való megjelenítése adott esetben akkor is szükséges lehet, ha annak a könyvvizsgálói véleményre egyébként nincs hatása, akár azért mert a könyvvizsgálónak egyéb releváns jogszabályi vagy szabályozói jelentéstételi kötelezettsége van e tárgyban vagy pedig az ISA 701 előírása szerint az adott ügyet kulcsfontosságú könyvvizsgálói kérdésként azonosította. Míg az ISA 250R.A27 az audit jelentésben való közzététel tekintetében is felhívja a figyelmet arra, hogy adott esetben jogszabály vagy egy szabályozás kizárhatja valamely konkrét ügy nyilvánosságra hozatalát akár a vezetés illetve az IMBSZ, akár pedig a könyvvizsgáló részéről.

A könyvvizsgálónak a beazonosított vagy gyanított meg nem felelésnek a gazdálkodó egységen kívüli megfelelő hatóság felé történő bejelentésének megfontolására vonatkozóan a Kódex 225.33-36 illetve az ISA 250R Alkalmazási útmutatója A28-A33 bekezdései – ellentétben az előző két jelentéstétellel kapcsolatosan leírtakkal – teljesen átdolgozásra az ISA 250 korábbi szemléletéhez, megközelítéséhez képest. A változás mélységére és fontosságára tekintettel erről a következő pont szól.

6.2. Meg nem felelés hatóság felé történő bejelentése

6.2.1. Titoktartás kontra közérdek

Mi az erősebb?

- A titoktartási kötelezettség?
- A közérdek szolgálata?

A beazonosított vagy gyanított meg nem feleléseknek a vizsgált társaságon kívüli felek – azaz a megfelelő szabályozó hatóságok – felé történő esetleges bejelentése mögötti döntés során a könyvvizsgálónak a tevékenységét és szakmai gyakorlatát – alapvetően befolyásoló, és ilyen esetben egymással elemi konfliktusban lévő kettős kötelezettségnek, elvárásnak való megfelelést kell mérlegelnie. Egyrészt a könyvvizsgáló titoktartási kötelezettségét, amelynek való megfelelést szigorúan előírják mind a szakmai standardok mind pedig a vonatkozó jogszabályok, másrészt viszont a könyvvizsgálóval szemben a közérdek szolgálatának ellátására vonatkozó társadalmi elvárásokat illetve szakmai és jogszabályi előírásokat.

A könyvvizsgálónak a beazonosított vagy gyanított meg nem felelésnek a gazdálkodó egységen kívüli megfelelő hatóság felé történő jelentéstételi kötelezettségeire vonatkozó előírásokat – ellentétben a vezetés és az irányítással megbízott személyek felé tett jelentéstétellel kapcsolatosan leírtakkal – az ISA 205R – a Kódex 225. szakasza személelmódjának megfelelően – alapján újragondolta és átfogalmazta az ISA 250-hez képest.

A Standard korábbi előírása jellemzően inkább általánosan megfogalmazott szöveg volt, viszonylag kevés valódi konkrétumot, iránymutatást tartalmazott, és a fenti dilemmát tekintve inkább a könyvvizsgáló titoktartási kötelezettségét helyezte előtérbe azzal, hogy „a könyvvizsgálónak meg kell állapítania, hogy van-e felelőssége az azonosított vagy gyanított meg nem felelést a gazdálkodó egységen kívüli felek felé jelenteni”, azaz van-e kifejezett jogszabályi vagy más hasonló jogi eredetű kötelezettsége a meg nem felelés valamely hatóság felé történő bejelentésére, amely kötelezettség adott esetben felülírja a titoktartási kötelezettségét. (ISA 250.28 valamint ISA 250.A19)

Az ISA 250R.29 ponthoz kapcsolódó A28-A33 bekezdések az Alkalmazási útmutatóban, harmonizálva a Kódex 225.33-36 szakaszával, ezzel szemben egy teljesen új szemléletmódot hozott be ebben a tekintetben arra építve, hogy a könyvvizsgálónak nem szabad figyelmen kívül hagynia a közérdek szolgálatát a munkája során. És ez

beazonosított vagy gyanított meg nem felelés esetén különösen lényeges kérdés lehet a meg nem felelésnek más szereplőkre való tényleges vagy potenciális negatív következményes hatásai miatt. Ezt a szemléletmódot megerősítendő a Kódex 225.35 pontja kifejezetten rögzíti is:

„Ha a kamarai tag könyvvizsgáló azt állapítja meg, hogy a meg nem felelés vagy a vélt meg nem felelés közlése egy megfelelő hatósággal az adott körülmények között helyénvaló intézkedés, **ez nem minősül a jelen Kódex 140. fejezete szerinti titoktartási kötelezettség megszegésének.**” Itt annyi kiegészítése van még ehhez a Kódexnek, hogy az ilyen jellegű bejelentés során a könyvvizsgálónak jóhiszeműen kell eljárnia, valamint az állításai megtétele tekintetében óvatosnak kell lennie.

Sőt, a 36. bekezdés ezt még azzal is kiegészíti, hogy kivételes esetben, egy megelőzési célú bejelentés esetén, még az is megfelelő eljárás lehet, és adott esetben nem minősül a Kódex 140. fejezete szerinti titoktartási kötelezettség megszegésének, hogy a könyvvizsgáló a tudomására jutott olyan tényleges vagy szándékolt viselkedést, amelyről a oka van úgy vélni, hogy az jogszabály vagy szabályozás küszöbön álló megsértését testesítené meg, és amely jelentős sérelmet okozna befektetőknek, hitelezőknek, azonnal közölheti a megfelelő hatósággal annak érdekében, hogy megakadályozza vagy csökkentse a jogszabály vagy szabályozás ilyen küszöbön álló megsértésének következményeit. Ez leginkább olyan körülmények esetén merülhet fel, ha a könyvvizsgáló vagy azt vélelmezi, hogy a vezetés és/vagy az irányítással megbízott személyek is közvetlen vagy közvetett módon érintettek a jogszabály vagy szabályozás tervezett megsértésében, vagy ha személy szerint esetleg nem érintettek is, nem valószínűsíthető, hogy olyan hatásos válaszlépéseket tudnak tenni, amelyek még időben meg tudnák akadályozni annak végrehajtását.

A ISA 250R.A33 azonban kihangsúlyozza, hogy annak eldöntéséhez, hogy adott esetben a könyvvizsgálónak van-e akár jogszabályból, szabályozásból eredő vagy a releváns etikai normák alapján fennálló olyan kötelezettsége, hogy a beazonosított vagy gyanított meg nem felelést külső hatóság felé bejelentse, és ez a kötelezettsége az adott körülmények között ez felülírja-e a szakmai titoktartási kötelezettségét, komplex mérlegelésre és szakmai megítélésre lehet szükség, és ennek megfelelően a könyvvizsgáló számára megfontolandó lehet belső konzultáció vagy adott esetben, amennyiben azt vonatkozó jogszabály vagy szabályozás nem zárja ki, akár külső konzultáció is – figyelemmel a releváns titoktartási kötelezettségekre is – a közfelügyeleti hatósággal vagy a szakmai szervezettel. A könyvvizsgálónak a lehetőségei és a döntése esetleges szakmai és jogi következményei jobb megértése érdekében célszerű lehet megfontolni akár a jogi tanácsadás igénybevételét is.

6.2.2. Meg nem felelés hatóság felé történő bejelentése

Az ISA250R.A28 három kategóriába sorolja azokat a lehetséges körülményeket, amikor a könyvvizsgáló részéről a beazonosított vagy gyanított meg nem felelésnek az érintett gazdálkodó egységen kívüli megfelelő hatóság felé történő bejelentése szükséges vagy indokolt lehet:

- a) Jogszabály, szabályozás vagy vonatkozó etikai előírások megkövetelik a könyvvizsgálótól, hogy jelentsen
- b) A könyvvizsgáló úgy döntött, hogy a bejelentés a megfelelő válaszlépés az azonosított vagy gyanított meg nem felelésre a releváns etikai előírások szerint
- c) Jogszabály, szabályozás vagy vonatkozó etikai előírások biztosítják a könyvvizsgálónak a jogot a bejelentésre

Az A29-A31 pontokban azután mindegyik esetet külön-külön tovább részletezi a Standard.

Az a) pont alá tartozó esetekben a könyvvizsgálónak nincs igazi mérlegelési lehetősége, mivel ilyen helyzetekben a könyvvizsgálónak annak érdekében hogy ne sértsen meg valamilyen rá vonatkozóan kötelezően alkalmazandó külső előírást, mindenképpen jelentési kötelezettsége van a megfelelő hatóság(ok) felé. Ehhez a ponthoz kapcsolódóan az ISA 250R.A29 fogalmaz meg további magyarázatokat, példákat olyan esetekre, amikor a könyvvizsgálót az adott joghatóság jogszabályai, szabályozása vagy vonatkozó etikai előírásai arra kötelezik, hogy jelentse a beazonosított vagy gyanított meg nem felelést valamely – a gazdálkodó egységen kívüli – hatóság felé jelentse. Ilyen, az A29 által leírt konkrét eset, ha a könyvvizsgálót a helyi jogszabályi előírások arra kötelezik, hogy jelentse a pénzügyi felügyeletet ellátó szervezet felé, ha az általa vizsgált pénzügyi intézménynél meg nem felelés történt vagy annak megtörténte gyanítható.

A b) pontbeli esetek annyiban különböznek alapvetően az előző bekezdésben részletezettektől, hogy ezekben az esetekben a könyvvizsgáló maga döntött úgy – kellő mérlegelés után –, hogy az adott körülmények között a releváns etikai előírásoknak (és itt az A30 magyarázó bekezdés konkrét példaként éppen a Kódex vonatkozó rendelkezéseire hivatkozik) akkor tud megfelelni, ha a beazonosított vagy gyanított meg nem felelést jelenti a megfelelő hatóság felé. (ISA 250R.A30)

A c) pont alá azok az esetek tartoznak, amikor a könyvvizsgálót az adott körülmények között ugyan sem releváns jogszabályi vagy hasonló jellegű előírások sem pedig a releváns etikai normák nem kötelezik arra, hogy a beazonosított vagy gyanított meg nem felelést bejelentse, azonban a könyvvizsgálónak *joga* van arra, hogy ezt megtegye. Ilyenre példaként a Standard azt az esetet hozza, ha a könyvvizsgáló egy pénzügyi intézmény beszámolója könyvvizsgálata során a vonatkozó jogszabályok vagy szabályozások által fel van jogosítva arra, hogy a pénzügyi felügyeletet ellátó szervezettel megvitassa – egyebek mellett – a beazonosított vagy gyanított meg nem feleléseket. (ISA 250R.A31)

Egyéb körülmények esetén a könyvvizsgálónak jogszabály, szabályozás vagy vonatkozó etikai előírások által előírt titoktartási kötelezettsége eleve kizárhatja, hogy a beazonosított vagy gyanított meg nem felelést a gazdálkodó egységen kívüli hatóság felé bejelentse. (ISA 250R.A32)

6.2.3. Meg nem felelés hatóság felé történő (önkéntes) bejelentése gyakorlati kérdései

A Kódex 225.33 általánosságban fogalmazza meg az esetleges bejelentésre okot adó helyzetet. Nevezetesen: a meg nem felelés hatósággal történő közlése akkor lehet indokolt, ha annak a célja „annak lehetővé tétele, hogy egy megfelelő hatóság kivizsgálassa a kérdést és intézkedést hozasson a köz érdekében”, és egyébként nincs olyan jogszabály vagy szabályozás, amely az ilyen jellegű közlés megtételét eleve kizárná.

A fenti általános célra tekintettel a Kódex 225.34 pontja konkrét példákat is felhoz ilyen lehetséges esetekre:

„A kamarai tag könyvvizsgáló például megállapíthatja, hogy a kérdés közlése egy megfelelő hatósággal helyénvaló intézkedés, ha:

- a gazdálkodó egység megvesztegetést végez (például helyi vagy külföldi kormányzati tisztviselőket nagy szerződések biztosítása céljából)
- a gazdálkodó egység szabályozott és az adott kérdés olyan jelentős, hogy veszélyezteti a működési engedélyét
- a gazdálkodó egységet tőzsdén jegyzi, és a kérdés hátrányos következményeket eredményezhetne a gazdálkodó egység értékpapírjainak valós és rendezett piaca szempontjából, vagy rendszerkockázatot jelenthetne a pénzpiacoknak
- a gazdálkodó egység valószínűleg a közegészségre ártalmas termékeket adna el
- a gazdálkodó egység adóelkerülést segítő konstrukciót reklámoz ügyfeleinek.”

A Kódex 225.34 egyúttal megfogalmaz egyéb megfontolásokat – a könyvvizsgáló befolyásolási lehetőségein túlmutató külső tényezőket – is, amelyeket a könyvvizsgálónak szintén mérlegelnie kell, amikor arról dönt, hogy a hatóság felé történő közlést megtegye-e. A Kódex által nevesített ilyen külső tényezők:

- van-e olyan megfelelő hatóság, amely tudja fogadni az információt és képes kivizsgáltatni a kérdést és intézkedést hozatni. A megfelelő hatóság az adott kérdés jellegétől függ, például értékpapír-felügyelet pénzügyi beszámolás során elkövetett csalás esetén, vagy környezetvédelmi ügynökség környezetvédelmi jogszabályok és szabályozások megsértése esetén.
- van-e törvény vagy szabályozás által nyújtott erős és hitelt érdemlő védelem a polgárjogi, büntetőjogi vagy szakmai felelősséggel vagy megtorlással szemben, például bizalmas jelentéstételre vonatkozó törvény vagy szabályozás keretében.
- vannak-e a kamarai tag könyvvizsgáló vagy egyéb személyek fizikai biztonságát fenyegető tényleges vagy potenciális veszélyek.

6.2.4. Gyakorlati megfontolások a könyvvizsgálat magyar jogszabályi, szabályozási környezetében

A könyvvizsgálatra és a könyvvizsgálókra vonatkozó nemzetközi standardok és etikai normák hazai gyakorlati alkalmazása során ugyanakkor figyelemmel kell lenni a vonatkozó magyarországi közvetlen jogszabályi előírásokra és a szabályozási hierarchiára is. Különös tekintettel arra a tényre, hogy a könyvvizsgálók belső önszabályozása – legyen annak forrása akár valamely hazai vagy nemzetközi standard – nem lehet ellenétes egy adott konkrét jogszabály előírásával, illetve abban az esetben, ha ilyen konfliktus lehetősége esetlegesen felmerül, akkor a konkrét jogszabályi előírás felülírja, hatálytalanítja az annak ellentmondó belső szabályt.

A fentiek gyakorlati jelentősége jelen szakaszban leírtak tekintetében abból a szempontból lehet különösen releváns, hogy a könyvvizsgálókra vonatkozó titoktartási kötelezettséget a Magyar Nemzeti illetve a Nemzetközi Könyvvizsgálói Standardok valamint a könyvvizsgálókra vonatkozó Etikai Kódex előírásain túlmenően a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény (továbbiakban „Könyvvizsgálói törvény” vagy „Kkt.”) 66-67. §-a és egyes egyéb törvények jogszabályi szinten is szabályozzák és ebből eredően – függetlenül az ISA 250R és/vagy a Könyvvizsgálói Etikai Kódex fent részletezett megfontolásaitól, és az azokból önmagukban esetlegesen levezethető következtetésektől, döntésektől – a NOCLAR hatóságok és egyéb külső szereplők felé történő esetleges kommunikálása csak olyan esetekben és oly módon történhet, amely nem sérti a Könyvvizsgálói törvény illetve más releváns jogszabályok vonatkozó rendelkezéseit.

„A kamarai tag könyvvizsgáló, a könyvvizsgáló cég köteles a tevékenysége során tudomására jutott, a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására irányuló megbízással összefüggő minősített adatot, hivatásbeli titkot és üzleti titkot (a továbbiakban együttesen: titok) megőrizni.” (Kkt. 66. § (1))

A Könyvvizsgáló törvény 67. §-a tételesen felsorolja azokat az eseteket is, amelyek keretében való bejelentés, adatszolgáltatás, információ illetve könyvvizsgálói dokumentumok megosztása nem jelenti a 66. § szerint meghatározott titoktartási kötelezettség megszegését. A törvény által nevesített ilyen kivételes esetek:

- a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvény, valamint az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról szóló törvény alapján indított ellenőrzés
- a kamara fegyelmi bizottsága által lefolytatott fegyelmi eljárás
- közfelügyeleti illetve kamarai minőség-ellenőrzés
- a közfelügyeleti hatáskör gyakorlásához szükséges adatszolgáltatás
- a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank által lefolytatott ellenőrzési eljárás
- könyvvizsgáló váltás esetén a követő könyvvizsgálónak az előző könyvvizsgálóval történő kapcsolatfelvétele, az előző könyvvizsgáló könyvvizsgálói dokumentációhoz való hozzáférés biztosítása
- csoportkönyvvizsgáló részére az anyavállalat konszolidált éves beszámolójának könyvvizsgálatához szükséges könyvvizsgálói dokumentáció átadása
- a 537/2014/EU Rendelet 12. cikk (1) bekezdése szerinti információk, vagy a Rendelet 12. cikk (2) bekezdésében előírt párbeszéd során felmerülő bármilyen információ jóhiszemű közlése az illetékes felügyelő hatósággal, illetve a kamarával, a közfelügyeleti hatósággal, más illetékes hatósággal, valamint az Európai Rendszerkockázati Testülettel és az Európai Könyvvizsgálat-felügyeleti Szervek Bizottságával.

Ugyanezzel a kérdéssel foglalkozik a Magyar Könyvvizsgálói Kamara Szakértői Bizottsága által kiadott Magyar Nemzeti Könyvvizsgálói Standard A1-A4 szakasza is, amelynek legfontosabb következtetése, hogy adat, információ csak megkeresésre adható ki, kivéve az alábbi eseteket:

- a pénz és tőkepiaci tevékenységet szabályozó jogszabályok által nevesített olyan esetek, amelyekben a könyvvizsgálónak haladéktalanul tájékoztatnia kell a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bankot

- a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvény alapján pénzmosásra utaló adat, tény vagy körülmény felmerülése esetén a könyvvizsgálót terhelő hatósági bejelentési kötelezettség.

A Szakértői Bizottsága hivatkozott gyakorlati alkalmazási útmutatása azt is hozzáteszi, hogy „azokban az esetekben, amikor a könyvvizsgáló olyan információk birtokába jut a könyvvizsgálat során, amelyek alapján állampolgárként feljelentési kötelezettség terheli, intézkedése megtétele előtt szükséges lehet jogi szakértő segítségét igénybe vennie.” Azonban már annak eldöntése is kérdéses lehet, hogy valamely adott helyzet, körülmény vajon olyan esetnek minősül-e, amelyről való tudomás szerzés „állampolgárként feljelentési kötelezettséget” vonhat-e maga után vagy sem a könyvvizsgáló részéről. Ezért ezt a gondolatot némileg kiterjesztve és általánosítva: ajánlatos a könyvvizsgálónak jogi szakértővel való konzultáció mindazon esetekben, amikor az Etikai Kódex 225.33-34 pontjai értelmében az illetékes hatóság felé való bejelentés szükségessége felmerül benne, azonban a Könyvvizsgálói törvény titoktartás alóli mentességre vonatkozó fent idézett előírásai azt konkrétan nem nevesítik.

7. CSOPORT KÖNYVVIZSGÁLAT SPECIALITÁSAI

A Kódex 225.21-22 bekezdései külön foglalkoznak azokkal az addicionális megfontolásokkal, követelményekkel amelyek egy adott csoport könyvvizsgálata kapcsán a csoport valamely könyvvizsgálója (a csoport/anyavállalat könyvvizsgálója vagy valamelyik komponens könyvvizsgálója) által tudomást szerzett tényleges vagy vélt meg nem felelés könyvvizsgáló között történő kommunikálása kapcsán felmerülhet kifejezetten a csoport könyvvizsgálat speciális jellegéből adódóan.

„225.21 A könyvvizsgálót:

- (a) csoport pénzügyi kimutatásainak könyvvizsgálata céljára felkérheti a csoport részére végzett megbízásért felelős munkacsoport, hogy végezzen munkát a csoport egyik komponensével kapcsolatos pénzügyi információkra vonatkozóan, vagy
- (b) megbízhatják egy komponens pénzügyi kimutatásai könyvvizsgálatának elvégzésével a csoportaudittól eltérő célokra, például jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálat céljára.

Ha a könyvvizsgálónak meg nem felelés vagy vélt meg nem felelés jut a tudomására a komponenssel kapcsolatban bármelyik helyzetben, a könyvvizsgálónak azon kívül, hogy a jelen fejezet rendelkezéseivel összhangban válaszol a kérdésre, kommunikálnia kell azt a csoport részére végzett megbízásért felelős partner felé, kivéve, ha ezt jogszabály vagy szabályozás tiltja. Ez lehetővé teszi a csoport részére végzett megbízásért felelős partner számára, hogy tájékoztatva legyen a kérdésről és meghatározza, hogy a csoportaudit összefüggésében kezelni kellene-e azt, és ha igen, hogyan, a jelen fejezet rendelkezéseivel összhangban.

225.22. Ha a csoport részére végzett megbízásért felelős partnernek a csoport pénzügyi kimutatásainak könyvvizsgálata során meg nem felelés vagy vélt meg nem felelés jut a tudomására, beleértve azt, amikor erre az ilyen kérdéssel a 225.21. bekezdéssel összhangban történő tájékoztatás eredményeképpen kerül sor, a csoport részére végzett megbízásért felelős partnernek azon kívül, hogy válaszol a kérdésre a csoportaudit összefüggésében a jelen fejezet rendelkezéseivel összhangban, mérlegelnie kell, hogy a kérdés releváns lehet-e egy vagy több olyan komponens szempontjából:

- (a) amelyeknek pénzügyi információira vonatkozóan munkát végeznek a csoport pénzügyi kimutatásainak könyvvizsgálata céljára, vagy
- (b) amelyeknek a pénzügyi kimutatásaira vonatkozóan könyvvizsgálatot végeznek a csoportauditon kívüli célra, például jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálat céljára.

Ha igen, a csoport részére végzett megbízásért felelős partnernek lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy kommunikálja a meg nem felelést vagy vélt meg nem felelést azok felé, akik munkát végeznek az olyan komponenseknél, ahol a kérdés releváns lehet, kivéve, ha ezt jogszabály vagy szabályozás tiltja. Ha a (b) pont kapcsán szükséges, megfelelő interjúkat kell készíteni (akár a vezetéssel, akár nyilvánosan rendelkezésre álló információkból) arra vonatkozóan, hogy a releváns komponens(ek)e)t auditálják-e, és ha igen, amennyire lehetséges, meg kell győződni a könyvvizsgáló kilétéről. A kommunikáció lehetővé teszi, hogy az ilyen

komponenseknél munkát végzők tájékoztatva legyenek a kérdésről és meghatározzák, hogy kellene-e azt kezelni, és ha igen, hogyan, a jelen fejezet rendelkezéseivel összhangban.”

8. DOKUMENTÁCIÓS KÖVETELMÉNYEK

Az ISA 250R a jogszabályoknak és szabályozásoknak való azonosított vagy gyanított meg nem felelésekkel kapcsolatban az alábbi speciális dokumentációs követelményeket fogalmazza meg

A könyvvizsgálónak a könyvvizsgálati dokumentációba bele kell foglalnia a jogszabályoknak és szabályozásoknak való azonosított vagy gyanított meg nem felelést, és

- a) az elvégzett könyvvizsgálati eljárásokat, meghozott jelentős szakmai megítéléseket és az azok alapján levont következtetéseket, és
- b) a meg nem feleléshez kapcsolódó jelentős kérdésekről a vezetéssel, az irányítással megbízott személyekkel és másokkal folytatott megbeszéléseket, beleértve hogy a vezetés és amennyiben értelmezhető az irányítással megbízott személyek hogyan válaszoltak az adott ügyre (ISA 250R.30)

A Kódex 225.37-38 ugyanakkor ennél részletesebben is kifejti, hogy a könyvvizsgálati standardok által előírt dokumentációs követelményeknek való megfelelés céljából mit és hogyan kell rögzíteni a könyvvizsgálati dokumentációban:

„225.37. A jelen fejezet hatáskörébe eső azonosított vagy vélt meg nem felelésre vonatkozóan a könyvvizsgálónak a vonatkozó könyvvizsgálati standardok szerinti dokumentálási követelményeknek való megfelelésen kívül dokumentálnia kell:

- azt, hogy a vezetés és, ha értelmezhető, az irányítással megbízott személyek hogyan válaszoltak a kérdésre
- az intézkedéseket, amelyeket a könyvvizsgáló mérlegelt, a megítéléseket, amelyeket alkalmazott és a döntéseket, amelyeket meghozott figyelemmel a racionális és tájékozott harmadik fél nézőpontra
- azt, hogy a könyvvizsgáló hogyan győződött meg arról, hogy teljesítette a 225.25. bekezdésben meghatározott felelősséget.*

225.38. A nemzetközi könyvvizsgálati standardok például előírják pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatát végző könyvvizsgáló számára, hogy:

- olyan dokumentációt készítsen, amely elegendő a könyvvizsgálat során felmerülő jelentős kérdések, a levont következtetések, valamint a következtetések levonásakor alkalmazott jelentős szakmai megítélések megértéséhez
- dokumentálja a jelentős kérdéseknek a vezetéssel, az irányítással megbízott személyekkel és másokkal történő megbeszéléseit, beleértve a megvitatott jelentős kérdések jellegét, valamint azt, hogy mikor és kivel került sor a megbeszélésekre, továbbá
- dokumentálja az azonosított vagy vélt meg nem felelést, valamint a vezetéssel és, ahol értelmezhető, az irányítással megbízott személyekkel és a gazdálkodó egységen kívüli egyéb felekkel folytatott megbeszélés eredményeit.”

[*annak megállapítása, hogy a vezetés és az irányítással megbízott személyek válaszában fényben hogy szükség van-e a könyvvizsgáló részéről további intézkedésre a köz érdekében.]

9. KÖNYVVIZSGÁLATON KÍVÜLI SZAKMAI SZOLGÁLTATÁSOK SPECIALITÁSAI

Amint arról az ISA 250R hatáskörének ismertetésénél szó volt, a Standard deklarálta a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata során követendő eljárásokat fogalmazza meg, azonban a könyvvizsgálaton kívüli szakmai szolgáltatásokkal kapcsolatban nem tartalmaz előírásokat. Ezzel szemben a Kódex 225. szakasza a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata során a könyvvizsgáló tudomására jutott meg nem felelések könyvvizsgáló általi kezelésének szabályozásán felül a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatain kívüli szakmai szolgáltatások nyújtása során a könyvvizsgáló tudomására jutott ilyen jellegű információk könyvvizsgáló általi megközelítését és arra vonatkozó válaszaira is tartalmaz előírásokat. A Kódex 225.39-56 bekezdései foglalkoznak kifejezetten ezzel a témával.

A Kódex által a megismerésre, a vezetéssel és az irányítással megbízott személyekkel való kommunikációra, az esetleges további lépések szükségességének megfontolására vonatkozó szabályok alapvetően azonosak a könyvvizsgálat vonatkozásában leírtakkal. A Kódex 225.56 bekezdése a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálaton kívüli szakmai szolgáltatások során megismert meg nem felelések dokumentációjára vonatkozóan a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata esetén már leírtakhoz hasonló tartalmi elvárásokat ír le, lényeges különbség azonban, hogy ilyen szolgáltatások esetében – ellentétben a könyvvizsgálattal – a dokumentációs követelményt csak ajánlásként fogalmazza meg, és nem kötelezettséggé a könyvvizsgáló felé.

A könyvvizsgálaton kívüli szakmai szolgáltatások során tudomást szerzett meg nem felelésekre a könyvvizsgáló által adandó válaszok vonatkozásában a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata során tudomást szerzett meg nem felelésekre adott válaszokhoz képest az igazán lényeges eltérés éppen abból fakad, hogy az érintett gazdálkodó könyvvizsgálataért egy másik könyvvizsgáló felelős. Ilyen esetben felmerül annak a kérdése, hogy a könyvvizsgálónak kell-e illetve lehet-e kommunikálnia az általa megismert tényleges vagy gyanított meg nem felelést a gazdálkodó egység külső könyvvizsgálója felé. A Kódex releváns rendelkezései (225.44-48) a kommunikáció szempontjából különbséget tesznek attól függően, hogy az érintett gazdálkodó (vagy annak anyavállalata)

- i) ugyanannak a könyvvizsgáló cégnek a könyvvizsgálati ügyfele, amelyhez a könyvvizsgáló is tartozik, csak a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálataért másik könyvvizsgáló a felelős cégen belül, vagy
- ii) nem magának a könyvvizsgáló cégnek az audit ügyfele, hanem ugyanannak a könyvvizsgálói hálózathoz egy másik tagjé, amelynek a könyvvizsgáló cége is tagja vagy pedig
- iii) egy a könyvvizsgálóhoz nem kapcsolható külső könyvvizsgáló (cég) könyvvizsgálati ügyfele.

Az i) esetben a könyvvizsgálónak kommunikálnia kell a meg nem felelést vagy vélt meg nem felelést a társaságon belül, kivéve, ha azt jogszabály vagy szabályozás tiltja. A kommunikációt a könyvvizsgáló cég belső protokolljai vagy eljárásai szerint kell megtenni vagy pedig közvetlenül a könyvvizsgálati megbízásért felelős partnernek, ha nincsenek ilyen kommunikációra vonatkozó belső protokollok vagy eljárások.

A ii) esetben a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell, hogy kommunikálja-e a meg nem felelést vagy vélt meg nem felelést a hálózathoz tartozó másik könyvvizsgáló cégnek. Ha a mérlegelés eredményeként a kommunikáció mellett dönt, akkor azt a hálózat protokolljai vagy eljárásai szerint kell megtennie vagy pedig közvetlenül a könyvvizsgálati megbízásért felelős partnernek, ha nincsenek ilyen kommunikációra vonatkozó protokollok vagy eljárások rögzítve a hálózatban.

A iii) esetben a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell, hogy kommunikálja-e a meg nem felelést vagy vélt meg nem felelést az ügyfél külső könyvvizsgálójának, ha van ilyen.

A Kódex az alábbi releváns tényezőket azonosítja a ii) és iii) eset szerinti kommunikáció mérlegelése szempontjából:

- az, hogy annak megtétele ellentétes lenne-e jogszabállyal vagy szabályozással
- az, hogy vannak-e valamely szabályozói szervezet vagy ügyész által a meg nem felelés vagy vélt meg nem felelés folyamatban lévő kivizsgálása során támasztott közzétételi korlátozások
- az, hogy a megbízás célja a gazdálkodó egységen belüli potenciális meg nem felelés kivizsgálása-e annak érdekében, hogy a gazdálkodó egység megfelelő intézkedést hozhasson
- az, hogy a vezetés vagy az irányítással megbízott személyek tájékoztatták-e már a gazdálkodó egység külső könyvvizsgálóját a kérdéstről
- a kérdés valószínűsíthető lényegessége az ügyfél pénzügyi kimutatásainak könyvvizsgálata szempontjából vagy, ha a kérdés egy csoport egy komponensére vonatkozik, annak valószínűsíthető lényegessége a csoport pénzügyi kimutatásainak könyvvizsgálata szempontjából.

A meg nem felelés ilyen kommunikációja lehetővé teszi, hogy a könyvvizsgálati megbízásért felelős partner tudomást szerezzen a meg nem feleléstről vagy vélt meg nem feleléstről, és annak ismeretében meghatározza, hogy kellene-e azt kezelni, és ha igen, hogyan, az ISA 250R illetve a Kódex releváns rendelkezéseivel összhangban.

**2. ALMODUL: GYAKORLATI KÉRDÉSEK A CSALÁS FELDERÍTÉSÉVEL
ÖSSZEFÜGGÉSBEN A KÖNYVVIZSGÁLAT SORÁN**

TARTALOM

1. Bevezetés
2. ISA 240 definíció (Meghamisított beszámoló, hűtlen kezelés, korrupció)
3. Visszaélési fa
4. Visszaélési háromszög
5. Visszaélések tünetei
6. Visszaélések feltárásának forrásai
7. A könyvvizsgáló célja és felelőssége
8. Követelmények és a törvényi előírások alkalmazása a gyakorlatban

1. BEVEZETÉS

Az előadás során bemutatásra kerülnek a csalással kapcsolatos főbb definíciók és jellemzők, valamint az anyag részletesen tárgyalja a könyvvizsgálók felelősségét a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál. Az elmúlt évek gazdasági botrányainak (Enron botrány, Lehman Brothers) következtében egyre nagyobb hangsúlyt kap a könyvvizsgáló szerepe a csalások, visszaélések felderítésében. Jelen előadás célja a csalás felderítésével kapcsolatos könyvvizsgálói kérdések és eljárások bemutatása, hangsúlyozása.

2. MIT ÉRTÜNK (CSALÁS) VISSZAÉLÉSEK ALATT?

A könyvvizsgáló csalással összefüggő felelősségét alapvetően a 240. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard „A könyvvizsgáló csalással összefüggő felelőssége a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál” (ISA240) szabályozza. A standard 11. bekezdése definiálja a csalás fogalmát valamint a csalás kockázati tényezőit.

A standard kimondja, hogy

- A nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban lévő könyvvizsgálatot végző könyvvizsgáló felelős azért, hogy kellő bizonyosságot szerezzen arra vonatkozóan, hogy egészében véve a **pénzügyi kimutatások nem tartalmaznak** akár csalásból, akár hibából eredő **lényeges hibás állítást**.
- A nemzetközi könyvvizsgálati standardok szempontjából a könyvvizsgáló azokkal a csalásokkal foglalkozik, amelyek lényeges hibás állításhoz vezetnek a pénzügyi kimutatásokban.
- A szándékos hibás állítások két típusa releváns a könyvvizsgáló szempontjából: a **beszámoló-készítés** során elkövetett csalásból eredő hibás állítások és az **eszközök elsikkasztásából** származó hibás állítások.

3. A VISSZAÉLÉSI FA (FRAUD TREE)

A szakiradolum a foglalkozás körében elkövetett csalások és visszaélések körébe azokat az eseteket sorolja, melynek keretében egy munkavállaló, cégvezető vagy tulajdonos egy adott vállalkozás kárára követ el visszaélést. 3 fő típust különböztet meg:

- Korupció (Corruption)
- Eszközök hűtlen kezelése (Asset Misappropriation)
- Hamisított beszámolók (Fraudulent Statements)

ISA240 3. bekezdés: Bár a csalás egy tág jogi fogalom, a nemzetközi könyvvizsgálati standardok szempontjából a könyvvizsgáló azokkal a csalásokkal foglalkozik, amelyek lényeges hibás állításhoz vezetnek a pénzügyi kimutatásokban. A szándékos hibás állítások két típusa releváns a könyvvizsgáló szempontjából: a **beszámoló készítés során elkövetett csalásból eredő hibás állítások** és az **eszközök elsikkasztásából származó hibás állítások**. Jóllehet a könyvvizsgáló gyaníthatja vagy –ritka esetekben – felismerheti a csalás megtörténtét, a könyvvizsgáló jogilag nem minősíti azt, hogy ténylegesen csalás történt-e.

A továbbiakban a szándékos hibás állítások ezen két típusát tekintjük át.

3.1 Meghamisított beszámoló

Ilyen beszámolóról akkor beszélhetünk, ha a(z) (éves) beszámoló szándékos számszaki vagy közzétételi **hibákat tartalmaz**, illetve abból szándékosan adatokat hagytak ki:

- azért, hogy a pénzügyi kimutatások felhasználóit félrevezessék azáltal, hogy befolyásolják a gazdálkodó egység teljesítményéről és nyereségességéről kialakított vélekedéseiket.
- ezek a beszámolót jelentős mértékben befolyásolják (a pénzügyi kimutatásokba lényeges hibás állításokat foglalnak bele)

Típusai:

- A pénzügyi beszámoló alapját képző könyvelési adatok ill. háttér dokumentációk hamisítása, manipulálása.
- Gazdasági események pénzügyi kimutatásainak, tranzakcióknak vagy egyéb lényeges információknak mellőzése vagy félremagyarázása
- A számviteli alapelvek szándékos helytelen alkalmazása az összegek, a besorolás, a bemutatás módja vagy a közzététel tekintetében

A gyakorlatban csalási szándékú pénzügyi beszámolás gyakran magában foglalja az olyan kontrollok vezetés általi felülírását, amelyek egyébként hatékonyan működőknek tűnhetnek. Erre vonatkozóan a standard alkalmazási és egyéb magyarázó fejezete ad további útmutatást. Csalást a vezetés a kontrollok felülírásával olyan technikák alkalmazásával követhet el, mint például:

- fiktív naplótételek rögzítése, a fordulónap végéhez közeli időpontban
- a működési eredmények manipulálása
- becslések nem megfelelő alkalmazása
- a felmerült események leplezése vagy közzé nem tétele
- összetett, átláthatatlan ügyletek
- jelentős és szokatlan ügyletekhez kapcsolódó nyilvántartások és feltételek megváltoztatása

3.2 Hűtlen kezelés

- Hétköznapi nyelven **lopás**, illetve **sikkasztás**
- Sok esetben hamis vagy félrevezető nyilvántartásokkal vagy dokumentumokkal társul, hogy az eszközök hiányát vagy megfelelő engedély nélküli elzálogosítását leplezzék
- A könyvvizsgáló felelőssége kiterjed a beszámoló jelentős mértékű torzulását okozó cselekményekre is
- A sikkasztás hatását a kisebb cégek sokkal jobban megérik
- A könyvvizsgáló nem valószínű, hogy magát a lopást felfedezi, valószínűbb, hogy a lopás elkendőzésére irányuló lépéseket – ami a visszaélés másik alapvető eleme – észreveszi

A hűtlen kezelésre vonatkozóan a standard alkalmazási és egyéb magyarázó fejezete ad további útmutatást (A5 bekezdés):

Az eszközök elsikkasztása magában foglalja a gazdálkodó egység eszközeinek eltulajdonítását, amelyet a munkavállalók gyakran viszonylag kisebb vagy lényegtelen összegekben hajtanak végre. Mindazonáltal a vezetés is érintett lehet, akik általában a sikkasztásokat jobban tudják álcázni vagy leplezni oly módon, hogy az nehezen feltárható. Az eszközöket többféle módon el lehet sikkasztani, beleértve az alábbiakat:

- befolyt összegek elsikkasztása (például követelésekből befolyt összegek elsikkasztása vagy leírt számlákhoz kapcsolódóan befolyt összegek saját bankszámlára történő átirányítása)
- fizikai eszközök vagy szellemi termékek ellopása (például készletek személyes felhasználás vagy eladás céljára történő ellopása, selejt újraértékesítés céljára történő ellopása, versenytárral való összejátszás technológiai adatok fizetés ellenében történő közzététele formájában)
- meg nem kapott áruk vagy szolgáltatások kifizettetése a gazdálkodó egységgel (például fiktív szállítók részére történő kifizetések, szállítók által a gazdálkodó egység beszerzőjének fizetett kenőpénz az árak felduzzasztása fejében, fiktív munkavállalók részére szóló kifizetések)
- a gazdálkodó egység eszközeinek saját célra történő felhasználása (például a gazdálkodó egység eszközeinek fedezetként történő felhasználása személyi kölcsönhöz vagy kapcsolt félnek nyújtott kölcsönhöz).

Az eszközök elsikkasztása sok esetben hamis vagy félrevezető nyilvántartásokkal vagy dokumentumokkal társul annak érdekében, hogy az eszközök hiányát vagy megfelelő engedély nélküli elzálogosítását leplezzék.

3.3 A visszaélés típusai

	"Szállítóban vagy vevőben meglévő közvetlen vagy közvetett munkavállalói érdekelttség következtében - azok jogosulatlanul, magasabb áron megfizést kapnak - alvállalkozóként kapnak megbízást - a szállítók fiktív vagy hiányos, hibás teljesítményt végeznek - a vevők, ügyfelek indokolatlan kedvezményekben részesülnek"
	Egy lehetséges megvesztégetélés közvetlen vagy közvetett kérés, felajánlása, adása vagy elfogadása, illetve e helyezése, amely elfogadójának a megfelelő köteleességjelzését vagy magatartását megküszítja.
juttatások	Jogtalan előny (juttatás) vagy ezek kiállításba helyezése, amely elfogadójának a megfelelő köteleességjelzését megküszítja.
	A vállalat munkavállalója üzleti partner vagy harmadik személy a vállalattal szemben döntések meghozatalát el köti ki, és ennek elmaradása esetén valamilyen retorziót helyhez kiállításba.
lása, illetve „lefőzőzése”	"A Vállalat munkavállalója a Vállalat tulajdonát képező pénzeszközözt - eltulajdonít (pl. pénztárból, vagy értékesítésből származó bevételeit nem fizeti be a pénztárba) - nem megfelelő kedvezményezett számára utal"
k és egyéb eszközök n megfelelő használata	"A Vállalat munkavállalója készleteket, és egyéb eszközöket (Tárgyi eszközöket) - leplezetlenül eltulajdonítja- leplezetlenül (pl. hamis kivétel, személyes célú beszerzés) eltulajdonítja - nem vállalati célra használja"
putálása	A Vállalat munkavállalója meghamisítja a beszámoló adatait, annak érdekében, hogy az ne a valós képet mutá
manipulálása	A Vállalat munkavállalója nem pénzügyi jelentések valóság tartalmát változtatja meg.
ítés	A Társaság üzleti titkainak, bizalmas információinak szándékos továbbadása illetéktelenek számára.

4. VISSZAÉLÉSI HÁROMSZÖG (FRAUD TRIANGLE)

Az amerikai kriminológus, Donald Cressey dolgozta ki a visszaélési háromszöggént ismert elméletet, mely csaláshoz vagy egyéb etikátlan viselkedéshez vezető faktorokat hivatott magyarázni. Az elmélet megértésével hatékonyabban tudják az egyes szervezetek felvenni a harcot az egyes bűnözői tevékenységekkel mely negatívan érintheti a működésüket.

A csalás, legyen az akár a beszámoló készítés során elkövetett csalás vagy az eszközök elsikkasztása, magában foglalja a csalás elkövetésére irányuló ösztönzést vagy nyomást, az elkövetésre adódó felismert lehetőséget és a tett igazolását. Például:

- Csalási szándékú pénzügyi beszámolás elkövetésére irányuló ösztönzés vagy nyomás állhat fenn akkor, amikor a vezetés a gazdálkodó egységen kívüli vagy belüli nyomás alatt van, hogy elérje a várt (és talán irreális) nyereségcél vagy pénzügyi eredményt, különösen, mivel a pénzügyi célok megvalósításának elmaradása jelentős következményekkel járhat a vezetésre nézve. Hasonlóképpen, az egyéneket ösztönözheti a sikkasztásra például, ha „tovább nyújtózkodnak, mint ameddig a takarójuk ér”.

- A csalás elkövetésének felismert lehetősége akkor állhat fenn, amikor az egyén úgy véli, a belső kontroll felülírható, mert például az adott személy bizalmi pozícióban van, vagy mert ismeri a belső kontroll bizonyos hiányosságait.
- Az egyének képesek lehetnek megindokolni a csalási szándékú tett elkövetését. Egyeseknek olyan a hozzáállásuk, jellemük vagy etikai értékrendszerük, amely lehetővé teszi számukra, hogy tudatosan és szándékosan tisztességtelen tettet kövessenek el. Ugyanakkor még az egyébként becsületes egyének is követhetnek el csalást olyan környezetben, amely kellő nyomást gyakorol rájuk.

Az a tény hogy a csalást általában elrejtik, nagyon megnehezítheti annak feltárását. Mindazonáltal a könyvvizsgáló azonosíthat olyan eseményeket vagy feltételeket, amelyek csalás elkövetésére irányuló ösztönzést vagy nyomást jeleznek, vagy lehetőséget adnak csalás elkövetésére (csalási kockázati tényezők). Például:

- annak szükségessége, hogy harmadik felek elvárásait teljesítsék további tőkefinanszírozás érdekében, csalás elkövetésére irányuló nyomást eredményezhet
- jelentős prémiumok nyújtása, ha elérnek irreális nyereségcélokat ösztönzésként hathat csalás elkövetésére, valamint
- egy nem hatékony kontrollkörnyezet lehetőséget adhat csalás elkövetésére

A háromszög 3 fő eleme kerül bemutatásra a továbbiakban:

4.1. Motiváció / Nyomás

A visszaélés sokszor az egyénre nehezedő nyomás következménye.

Külső nyomás:

- Erős verseny, kereslet jelentős visszaesése
- Magas fokú sebezhetőség, kitettség a változásokkal szemben
- Működési veszteségek, fenyegető csőd
- Gyors növekedés, szokatlan nyereségesség

Belső nyomás:

- Irreális nyereségcél a befektetők felé
- További finanszírozás szükségessége
- Gyenge pénzügyi eredmények hátrányos hatása
- Javadalmazás jelentős hányada nyereséghez kötve

Motiváció az egyén szintjén:

- Magánéleti problémák, pénzügyi nehézségek
- Az egyén a lehetőségeit meghaladó életvitelt folytat („tovább nyújtózkodnak, mint ameddig a takarójuk ér)
- Szerencsejáték, drogok, alkohol
- Munkahelyi nyomás (bosszú, elismertség)
- Unalom
- Egyéb (társadalmi elismertség)

4.2. Alkalom/lehetőség

- Az egyén bizalmi pozíciót tölt be és a kontroll-szervezet adott hiányosságával tisztában van **(információ)**, és
- A visszaélés elkövetésével kapcsolatos tudás birtokában van **(képeség)**

Példák

- A visszaélés kiszűrését szolgáló ellenőrzés hiánya, illetve annak megkerülése
- A teljesítmény színvonalát nem lehet megítélni (szabvány hiánya)
- Elkövetők fegyelmezésének hiánya (retorzió hiánya)
- Információhiány (káosz)
- Tudatlanság, apátia és alkalmatlanság
- Ellenőrzési útvonal hiánya
- Informatikai kijátszása, illetve kijátszhatósága
- Felelősségek szétválasztásának hiánya

4.3. Önigazolás

- A hozzáállás, a jellem, illetve adott etikai értékek megengedik, hogy az egyén tudatosan és szándékosan tisztességtelen cselekedetet hajtson végre
- Többnyire három dologra vezethető vissza: 1) nem bűncselekmény, 2) jogosság, 3) nem teljes körű felelősségre vonás
- Példák
 - A szervezet tartozik nekem
 - Csak kölcsönveszek
 - Senkinek nem fáj
 - Többet érdelek
 - Jó célt szolgál
 - Valamit fel kell áldozni
 - Mindenki ezt csinálja

5. VISSZAÉLÉSEK TÜNETEI

A könyvvizsgálónak a könyvvizsgálat minden szakaszában figyelemmel kell lennie arra, hogy fennállnak-e csalásra utaló jelek. Ilyen jelek lehetnek:

5.1 Csalásra utaló jelek

- Arrogáns (vagy akár támadó) viselkedés
- Elnyomó vezetési stílus
- Szokatlan kedvesség, nagylelkűség
- Az elkövető arra való törekvése, hogy nevetségesnek állítsa be a könyvvizsgálót

5.2 Jellemző magatartás a csalás leplezésére

- Gyakran elterelik a szót a valós problémáktól
- Időnyomás gyakorlása
- Rossz/manipulált információ nyújtása
- Könyvvizsgálók elárasztása rengeteg információval
- Konkrét kérdésekre kitérő, nem teljes válaszok
- Eredeti dokumentumot nem adnak oda, csak fénymásolatot
- „Hátráltatod az üzletet”
- „Túl jól ismered a folyamatainkat”

5.3 Figyelmen kívül hagyjuk a figyelmeztető jeleket?

Az alábbi körülmények vezethetnek oda, hogy a könyvvizsgáló figyelmen kívül hagyja a figyelmeztető jeleket.

- Jóhiszeműség és bizalom a professzionális szkepticizmus helyett
- Reménytelen várakozás az elfogadható válaszra
- Félelem a menedzsmenttel való konfliktusoktól és a felettesek kritikájától
- Az ügyfél boldogságának előtérbe helyezése

A könyvvizsgálat során - összhangban a jogszabályi előírásokkal – törekedni kell a professzionális könyvvizsgálói magatartásra akkor is, amikor a fenti körülmények fennállnak.

5.4 Figyelmeztető jelek, amelyek csalás, visszaélés előfordulását jelezhetik:

- Bonyolult szervezeti struktúra, nehezen beazonosítható felelős személyek
- Felső szintű vezetés gyakori cserélődése
- Vezetésben egy személy vagy kis csoport dominál
- Kapcsolt felekkel jelentős, nem szokásos ügyletek
- Domináns jelenlét egy ágazati szektorban
- Jelentős becslések
- Jelentős, szokatlan ügyletek (tartalom elsődlegessége a formával szemben)
- Határokon átnyúló, szokatlan országokban, adóparadicsomokban létrejött ügyletek
- Belső kontroll hiánya, kijátszható engedélyezési utak
- Összefonódás szállítókkal, alvállalkozókkal, ügyfelekkel (szállító kiválasztási folyamat nem megfelelően szabályozott)
- Nem biztosított a jogszabályi megfelelés betartása

6. VISSZAÉLÉSEK FELTÁRÁSA

Feltárás – miképpen kerülnek felderítésre az egyes visszaélési sémák?

Kritikus fontossággal bír mind a hatékony megelőzés, mind pedig a felderítés szempontjából annak megértése, hogy a foglalkozás körében elkövetett csalások észlelése milyen módszereken keresztül történik. Az ACFE (Okleveles Visszaélés Kivizsgálók Egyesülte – szabad fordításban) által lefolytatott kérdőív eredményeit taglalja, egészen pontosan arra a kérdésre ad választ, hogy miképpen értesültek elsőként az egyes visszaélések gyanújáról/eshetőségéről. Ez alapján felépíthető egy proaktív stratégia a visszaélések megelőzésére egy passzív megközelítés helyett.

Évek óta az első három helyezett a felmérés alapján a bejelentés (tipp), belső ellenőrzés (internal audit) és a menedzsment felülvizsgálat (management review). Összességében 68%-át fedik ezek a feltárási módszerek a teljes palettának.

Mivel a bejelentés a leggyakoribb forrása a visszaélések feltárásának, ezért fontos megérteni azok pontosabb származási helyét. 53% a bejelentéseknek belső munkavállalóktól származik, 33% külsős partnerektől és 14% névtelen forrásokból.

7. A KÖNYVVIZSGÁLÓ CÉLJA ÉS FELELŐSSÉGE

A könyvvizsgáló **célja**, hogy:

- azonosítsa és felmérje a pénzügyi kimutatások csalásból eredő lényeges hibás állításainak kockázatait;
- elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezzen a csalásból eredő lényeges hibás állítás becsült kockázatairól a megfelelő válaszok megtervezésén és megvalósításán keresztül; továbbá
- megfelelően válaszoljon a könyvvizsgálat során azonosított csalásra vagy gyanított csalásra.

A könyvvizsgáló **felelőssége**:

A nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban lévő könyvvizsgálatot végző könyvvizsgáló felelős azért, hogy kellő bizonyosságot szerezzen arra vonatkozóan, hogy egészében véve a pénzügyi kimutatások nem tartalmaznak akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást.

A könyvvizsgálat eredendő korlátai miatt fennáll annak az elkerülhetetlen kockázata, hogy lehet, hogy a pénzügyi kimutatásokban szereplő néhány lényeges hibás állítást nem tárnak fel, még akkor sem, ha a könyvvizsgálatot megfelelően tervezték meg és hajtották végre a nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban.

Amint az a 200. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standardban szerepel, az eredendő korlátok lehetséges hatásai különösen jelentősek a csalásból eredő hibás állítások esetében. A csalásból eredő lényeges hibás állítás fel nem tárásának kockázata nagyobb, mint a hibából eredő lényeges hibás állítások fel nem tárásának kockázata. Ez azért van így, mert a csalás magában foglalhat kifinomult és gondosan kidolgozott, a csalás elfedésére szolgáló terveket is (pl. hamisítást, az ügyletek rögzítésének szándékos elmulasztását vagy a könyvvizsgáló felé tett szándékosan téves nyilatkozatokat). Még nehezebb lehet az elfedésre irányuló kísérletek feltárása, ha azok összejátszással párosulnak. Az összejátszás miatt a könyvvizsgáló adott esetben úgy vélheti, hogy a könyvvizsgálati bizonyíték meggyőző, holott az valójában hamis. A könyvvizsgálónak a csalás feltárására irányuló képessége olyan tényezőktől függ, mint az elkövető ügyessége, a manipuláció gyakorisága és mértéke, az összejátszás mértéke, az egyes manipulált összegek relatív nagysága és az érintett személyek beosztási szintje. Bár a könyvvizsgáló képes lehet beazonosítani a csalás elkövetésére adódó lehetőségeket, nehéz meghatározni, hogy a megítélést igénylő területeken (pl. számviteli becslések) fennálló hibás állítások csalásból vagy hibából erednek-e.

Emellett nagyobb annak a kockázata, hogy a könyvvizsgáló nem tárja fel a vezetés által elkövetett csalásból származó lényeges hibás állítást, mint annak, hogy nem tárja fel a munkavállaló által elkövetett csalást, mivel a vezetés gyakran olyan helyzetben van, hogy képes közvetlenül vagy közvetve manipulálni a számviteli nyilvántartásokat, csalási szándékú pénzügyi információt mutatni be, vagy felülmenni más, a munkavállalók által elkövetett hasonló csalások megelőzésére kialakított kontroll eljárásokat.

Fontos hangsúlyozni, hogy a csalás megelőzése és feltárása elsődlegesen a gazdálkodó egység **irányításával megbízott személyek és a vezetés felelőssége!**

Emiatt lényeges, hogy:

- a vezetés – az irányítással megbízott személyek felügyelete alatt –hangsúlyt helyezzen a csalás megelőzésére, ami csökkentheti az előfordulás lehetőségét, valamint az elrettentésre
- becsületesség és etikus viselkedés kultúrájának kialakítása és elkötelezettség annak betartására és betartatására
- Az irányítással megbízott személyek felügyeljék és megakadályozzák a kontrollok felülírását, valamint a pénzügyi beszámolási folyamat nem helyénvaló befolyásolását (a vezetés erőfeszítései az eredmény menedzselésére annak érdekében, hogy befolyásolják a gazdálkodó egység teljesítményének és jövedelmezőségének elemzők általi megítélését)

A továbbiakban részletesen bemutatásra kerülnek a csalás, visszaélések felderítésével kapcsolatosan a könyvvizsgálóval szemben támasztott követelmények. Az egyes lépések bemutatásakor törekedtünk a törvényi előírások gyakorlati alkalmazásának bemutatására, ismertetésére.

8. A KÖNYVVIZSGÁLÓVAL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

8.1 Szakmai szkepticizmus (ISA 220)

- A könyvvizsgálónak fenn kell tartania a szakmai szkepticizmust az egész könyvvizsgálat során, felismerve annak lehetőségét, hogy csalásból eredő lényeges hibás állítás állhat fenn a könyvvizsgálónak a gazdálkodó egység vezetése és az irányítással megbízott személyek őszinteségével és tisztességével kapcsolatos múltbeli tapasztalatai ellenére

- Ha a könyvvizsgálat során azonosított feltételek miatt a könyvvizsgáló úgy véli, hogy lehet, hogy egy dokumentum nem hiteles, vagy, hogy egy dokumentumban levő feltételeket módosították, de ezt a könyvvizsgálóval nem ismertették, akkor a könyvvizsgálónak tovább kell ezt vizsgálnia
- Ha a vezetéssel vagy az irányítással megbízott személyekkel készített interjúk során kapott válaszok nincsenek összhangban, akkor a könyvvizsgálónak ki kell vizsgálnia a következtetlenségeket.

Általános gyakorlati megfontolások:

- Előzetes várakozások felállítása, előzmények vizsgálata
- A tartalom elsődlegessége a formával szemben
- Nem szabad elveszni a részletekben, mindig a teljes képet kell értékelni
- Munkalapok, könyvvizsgálati eljárások mechanikus elvégzését kerülni szükséges
- Az ügyféltől kapott válaszokat próbáljuk minden esetben külső, független adatokkal, információkkal összehasonlítani
- Megfelelő tapasztalattal rendelkező csapattagot kell kijelölni az egyes könyvvizsgálati eljárások végrehajtására
 - Kockázatosabb területeket tapasztaltabb kollégák vizsgálják
 - A csapat sokrétű és releváns tudással rendelkezzen

8.2 A megbízásért felelős munkacsoport megbeszélése (ISA 240,315)

A 315. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard előírja, hogy a megbízásért felelős munkacsoport tartson megbeszélést, valamint hogy a megbízásért felelős partner határozza meg, hogy mely tényezőket kell ismertetni a munkacsoportnak a megbeszélésen részt nem vevő tagjaival. Ezen a megbeszélésen különös hangsúlyt kell helyezni arra, hogy hogyan és hol lehetnek kitéve a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásai a csalásból eredő lényeges hibás állításnak, beleértve azt is, hogy hogyan merülhet fel csalás. A megbeszélésen félre kell tenni a megbízásért felelős munkacsoport tagjainak olyan esetleges vélelmét, amely szerint a vezetés és az irányítással megbízott személyek őszinték és tisztességesek.

A megbízásért felelős munkacsoport megbeszélése a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásainak a csalásból eredő lényeges hibás állításnak való kitettségről:

- alkalmas ad a megbízásért felelős munkacsoport tapasztaltabb tagjainak arra, hogy megosszák azzal kapcsolatos meglátásaikat, hogy a pénzügyi kimutatásokban hogyan és hol merülhet fel csalásból eredő lényeges hibás állítás
- lehetővé teszi a könyvvizsgáló számára, hogy mérlegelje az ilyen kitettségre adandó megfelelő választ, és meghatározza, hogy a megbízásért felelős munkacsoport mely tagjai fognak bizonyos könyvvizsgálati eljárásokat végrehajtani

lehetővé teszi a könyvvizsgáló számára annak meghatározását, hogy a könyvvizsgálati eljárások eredményeit hogyan osszák meg a megbízásért felelős munkacsoporton belül, és hogy hogyan kezeljenek bármely olyan csalásra vonatkozó állítást, amely a könyvvizsgáló tudomására juthat.

Vizsgálat indító tervezési megbeszélés témakörei a gyakorlatban:

- Félre kell tenni a munkacsoport vélelmét, hogy a vezetés őszinte és tisztességes
- A teljes csapat részvétele fontos
- Hol és hogyan merülhet fel csalásból eredő lényeges hibás állítás?
 - Az árbevétel elszámolás folyamata*
 - Kapcsolt tranzakciók
 - Kontrollok felülírása a vezetés által* } csalási kockázattal potenciálisan leginkább érintett területek
- Piaci környezet változása - ösztönző tényezők (versenytársak, csökkenő kereslet, gyorsan változó technológia)

- Lehetőségek megvitatása – belső ellenőrzési környezet értékelése
- Vállalati kultúra (etikai kódex létezése)
- Vezetés által gyakorolt kontrollok
- Múltbéli tapasztalatok – vezetés tisztessége
- Vezetés felül tudja-e írni a kontrollokat? Van-e erre lehetőség?
- Vezetés vagy munkavállalók viselkedésének változása
- Szokatlan, nem a normál üzletmenethez kapcsolódó tranzakciók (külső és cégcsoporton belüli partnerekkel)
- Megfelelő tapasztalattal rendelkező csapattagot kell kijelölni az egyes könyvvizsgálati eljárások végrehajtására
- A csapaton belüli kommunikáció kijelölése egy esetleges csalás észlelésekor
- A csalásból eredő lényeges hibás állítás lehetőségéhez kapcsolódó megfelelő gondolkodásmód fenntartásának hangsúlyozása a könyvvizsgálat teljes folyamata során
- Tervezett válaszok a csalásból eredő lényeges hibás állításnak való kitettségére
- Kiszámíthatatlansági elem hogyan kerül beépítésre a könyvvizsgálati eljárások jellegébe, ütemezésébe és terjedelmébe

*Az árbevétel elszámolás és a kontrollok vezetés általi felülírása a csalás kockázatának szempontjából a standard alapján kötelezően mérlegelendő területek.

8.3 Kockázatbecslési eljárások (ISA 240, 315)

A 315. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard előírja, a gazdálkodó egység és környezetének megismerését célzó kockázatbecslési eljárások és kapcsolódó tevékenységek végrehajtása során a könyvvizsgálónak milyen eljárásokat kell végrehajtania, olyan információk megszerzése céljából, amelyeket a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatának azonosításához használnak fel.

Ezek az eljárások az alábbiak:

8.3.1 Interjú készítése a vezetéssel

- Hogyan méri fel a vezetés a lényeges hibás állítások kockázatát?
- Vezetés által kialakított folyamat a csalás azonosítására (felmérés jellege, terjedelme, gyakorisága)
- Van-e tudomása csalásról, visszaélésről?
- Hogyan és milyen gyakorisággal tájékoztatja az irányítással megbízott személyeket?
- Hogyan és milyen gyakorisággal kommunikálja a munkavállalók felé az üzleti gyakorlatra és az etikus viselkedésre vonatkozó nézeteit? (etikai kódex, hot line információk)
- Anyavállalat hogyan kíséri figyelemmel a leányvállalatok működését

8.3.2 Egyéb munkatársakkal készített interjúk

- Lehetőség egyéb információ szerzésre, amelyek egyébként nem kerülnek kommunikálásra
- A számviteli elszámolásokért felelős kulcs pozícióban lévő emberek; jelentős folyamatok felügyeletéért felelős vezetők
- Pl. beruházások esetén beszerzési osztály tagjaival történő interjú; tendereztetési folyamat áttekintése
- Az alábbi példa kérdések segítenek beazonosítani a csalási kockázattal érintett területeket:
 - *Van tudomása arról, hogy a társaságnál szokatlan, gyanús tevékenység folyik (mint pl. csalás, sikkasztás, egyéb visszaélés)?*
 - *Mit gondol a társaság kockázat kezelési intézkedéseiről, a jelenlegi folyamatokról? Van-e tudomása olyan tranzakcióról, kifizetésről, mely a társaság könyveiben nem jelenik meg, pedig kellene?*

- Van-e tudomása arról, hogy egy munkavállaló, hamis, vagy félrevezető információt adott, visszatartott információt a könyvvizsgáló elől, vagy egyéb ellenőrző szerv elől?
- Független szemmel, mit gondol, milyen területek lehetnek a társaságnál kockázatosak, melyek hatással lehetnek a társaság beszámolójára?
- Érez túlságosan nagy nyomást, hogy a célkitűzéseket (célszámokat) elérje?
- Kért-e Öntől a felettese olyat, hogy olyat tegyen, ami nem helyénvaló, nem etikus?

8.3.3 Belső ellenőrökkel készített interjú

- Van-e tudomásuk tényleges, vélt vagy állítólagos csalásról?
- Hogyan értékelik a csalás kockázatát?
- Milyen vizsgálatokat végeztek az időszakban és milyen megállapításra jutottak?
- A vezetés kielégítő válaszokat adott-e a megállapításokra?
- Tartja-e a vezetés az egyes megállapítások megszüntetésére vonatkozó határidőket?

8.3.4 Irányítással megbízott személyekkel készített interjúk

- Hogyan felügyelik a vezetésnek a gazdálkodó egységen belüli csalás azonosítására végzett eljárásait
- Felügyelő Bizottsági üléseken való részvétel/ napirendek, határozatok megismerése
- Audit Bizottsági üléseken való részvétel

8.4 Csalásból eredő lényeges hibás állítások kockázatainak azonosítása és becslése és az arra vonatkozó válaszok (ISA 240,315)

A csalásból eredő kockázatok beazonosítását a pénzügyi kimutatások, mind pedig az állítások szintjén szükséges elvégezni.

8.4.1 Pénzügyi kimutatások szintjén fennálló csalás kockázata és a vonatkozó válaszok

- Könyvvizsgálati munka részletes megtervezése, kockázatok beazonosítása
- Munka csapat összeállítása (megfelelő szaktudás és tapasztalat)
- Számviteli politika áttekintése különös figyelemmel a választási lehetőségekre
 - A választott értékelés lehetőséget ad az eredmény manipulálására?
 - Pl.: Ingatlanok piaci értékelése és a megbízott értékbecslő befolyásolása
- Külső, belső szakértő bevonása
- Vezetés írásbeli nyilatkozatai
- Kiszámíthatatlansági elem beillesztése:
 - Eljárások ütemezésének megváltoztatása
 - Mintavételezés megváltoztatása (alacsonyabb határérték alkalmazása; nem jelentős tételek tesztelése)
 - Korábbi időszakban nem tesztelt számlaegyenleg vizsgálata

8.4.2 Állítások szintjén fennálló csalás kockázata és a vonatkozó válaszok

- Eljárások jellegének, ütemezésének megváltoztatása:
 - Külső megerősítések kibővítése (nem csak egyenlegek, hanem forgalom és szerződéses feltételek visszaigazoltatása)
 - Készlet leltáron való részvétel előzetes bejelentés nélkül vagy a korábbiaknál több helyszínen
- Elemző eljárások részletesebb szinten történő végrehajtása
- Számítógépes adatelemzési technikák alkalmazása a teljes könyvelési állományra

- Számviteli becslések vizsgálata (tárgyévi és előzős évi becslések áttekintése; feltételezések iparági gyakorlathoz való hasonlítása)
- Kézi és vegyes feladások ellenőrzése
- Fordulónap környéki tételek tesztelése
- Szokatlan, új és jelentős tételek tesztelése

8.4.3 Speciális válaszok – Bevételek megjelenítéséhez kapcsolódó csalás kockázata

- A bevételek megjelenítésében a csalás kockázata magasabb
- Külső/belső környezet nyomása: túl korai bevétel megjelenítés, a bevételek eltúlzása, fiktív bevételek könyvelése
- Elemző eljárások végrehajtása alábontott adatok használatával (havonta, termékcsoportonként vagy üzleti szegmensenként az előző időszakhoz hasonlítva)
- Adatelemzős eljárások számítógép használatával: pl.: nem vevővel vagy készpénzzel szemben könyvelt tranzakciók ellenőrzése
- Fordulónaphoz közeli kiugró bevétel könyvelések ellenőrzése különös tekintettel a teljesítés időpontjának meghatározására
- Fordulónapot követő jóváírások tesztelése
- Projekt elszámolás esetén a készültségi fok és várható nyereséghányad (szerződött bevétel és várható költségek becslésének ellenőrzése)

8.4.4 Speciális válaszok – Kontrollok felülírásához kapcsolódó csalás kockázata a vezetés által

- Meg kell határozni azokat a területeket, amelyek érintettek lehetnek a vezetés általi csalás kockázatával,
- Jelelemzően eszközök, kötelezettségek értékeléséhez kapcsolódnak
 - Értékvesztés képzés (vevő, készlet)
 - Céltartalékok alulbecslése
 - Kapcsolt tranzakciók, amelyekről csak a vezetés tud és nem tartoznak a normál üzletmenetbe

8.4.5 Adatelemzés

- Egyre hangsúlyosabb szerepet kap a könyvvizsgálat során = jövő könyvvizsgálata
- Kiváló eszköz a lényeges hibás állítások azonosítására
- Előnyei:
 - A teljes adatállományra vonatkozóan ad válaszokat, nem mintavétel alapján von le következtetéseket
 - Hatékonyabb vizsgálati módszerek, a kiemelt területek vizsgálatára kiemelt hangsúly és idő kerül
 - Hozzáadott érték, a pénzügyi elszámolási folyamatok javításához, hatékonyabbá tételéhez is segítséget ad (pl. zárási folyamat hiányosságai, időzítése)

Az adatelemzés első és legfontosabb lépése az, hogy meggyőződjünk arról, hogy a rendelkezésre bocsátott adatok teljes körűen tartalmazzák-e a gazdálkodó egység adott pénzügyi évének tranzakcióit. A kapott adatállomány teljeskörűségét és az adatok pontosságát validálni kell, amelyet technikailag az eredménykimutatás adatok főkönyvhöz történő egyeztetésével, valamint a mérleg adatok előző és tárgyévi adatainak változásához történő egyeztetésével lehet elvégezni.

Arra vonatkozóan, hogy az adatállomány valós információkat, adatokat tartalmaz, teszteléseket szükséges végezni, mintavételezési eljárás segítségével.

Az adatelemzés legfontosabb előnye, hogy a teljes adatállományra vonatkozóan tudunk ténymegállapításokat tenni. A számítógépes technikáknak köszönhetően a keresési kritériumok, szűrések száma rendkívül nagy.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy csak és kizárólag akkor tud az adatelemzés megfelelő válaszokat adni a könyvvizsgálat során, amennyiben a munkacsapat megfelelő ismeretekkel rendelkezik a társaság alapvető folyamatairól, üzleti tevékenységéről.

8.4.6 Főkönyvi feladások tesztje – az adatelemzés egyik fajtája

- A vezetés által történő kontrollok felülírása csalási kockázatra adott egyik könyvvizsgálati válasz
- A tesztelési kritériumok meghatározása kiemelt fontosságú hogy a teszt elérje a célját
- Néhány példa a főkönyvi feladások tesztje során végzett vizsgálatokra:
 - Mérleg fordulónaphoz közeli tételek tesztje
 - Szokatlan számlapárokra történő könyvelések ellenőrzése – Pl. árbevétel elszámolása nem pénzeszközökkel vagy vevőkövetelésekkel szemben
 - Egyes felhasználók által végzett könyvelések elemzése (pl. vannak-e olyan tranzakciók, amelyeket olyan munkavállalók könyveltek, akiknek ez nem illik a munkakörébe)
 - Szokatlan időpontokban végzett könyvelések (hétvégén, éjszaka)
 - Annak ellenőrzése, hogy jelentős tranzakciók visszaforgatásra, stornózásra kerültek-e a fordulónapot követő időszak elején
 - Szokatlan megnevezésű tranzakciók

8.5 A könyvvizsgálati bizonyíték értékelése

A könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy a könyvvizsgálat végéhez közeli időpontban végrehajtott elemző eljárások jelzik-e csalásból eredő lényeges hibás állítás korábban fel nem ismert kockázatát.

Ha a könyvvizsgáló hibás állítást azonosít, függetlenül attól, hogy az lényeges vagy sem, és a könyvvizsgálónak oka van úgy vélni, hogy ez csalás eredménye vagy csalás eredménye lehet, valamint hogy a vezetés (különösen a felső vezetés) érintett, a könyvvizsgálónak újra kell értékelnie a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatainak a becslését és ennek hatását a becsült kockázatokra válaszul adott könyvvizsgálati eljárások jellegére, ütemezésére és terjedelmére vonatkozóan.

A könyvvizsgálónak a korábban beszerzett bizonyíték megbízhatóságának újramérlegelésekor mérlegelnie kell azt is, hogy a körülmények vagy feltételek jeleznek-e a munkavállalókat, a vezetést vagy harmadik feleket is magában foglaló esetleges összejátszást.

Ha a könyvvizsgáló megerősíti azt, hogy a pénzügyi kimutatások csalásból eredő lényeges hibás állításokat tartalmaznak, vagy amikor nem képes következtetést levonni arról, hogy a pénzügyi kimutatások csalásból eredő lényeges hibás állításokat tartalmaznak-e, a könyvvizsgálónak értékelnie kell a könyvvizsgálatra gyakorolt hatásokat.

8.5.1 Ha a könyvvizsgáló nem tudja folytatni a megbízást

Ha csalásból vagy gyanított csalásból eredő hibás állítás miatt a könyvvizsgáló olyan különleges körülményeket észlel, amelyek kérdésessé teszik, hogy a könyvvizsgáló képes-e a könyvvizsgálat végrehajtását folytatni, a könyvvizsgálónak:

- meg kell állapítania az adott körülmények között vonatkozó szakmai és jogi felelősségeit, beleértve azt is, követelmény-e, hogy jelentést tegyen a könyvvizsgálati kinevezést adó személynek vagy személyeknek, vagy bizonyos esetekben a felügyeleti hatóságoknak
- mérlegelnie kell, helyénvaló-e visszalépnie a megbízástól, ha vonatkozó jogszabály vagy szabályozás értelmében lehetséges a visszalépés, és
- ha a könyvvizsgáló visszalép:
 - meg kell vitatnia a vezetés megfelelő szintjével és az irányítással megbízott személyekkel a könyvvizsgálónak a megbízástól való visszalépését, valamint a visszalépés okait, valamint
 - meg kell állapítania, hogy van-e szakmai vagy jogi követelmény arra, hogy jelentést tegyen a könyvvizsgálati kinevezést adó személynek vagy személyeknek, vagy bizonyos esetekben a

felügyeleti hatóságoknak a könyvvizsgálónak a megbízástól való visszalépéséről, valamint a visszalépés okairól

8.6 Írásbeli nyilatkozatok

A könyvvizsgálónak írásbeli nyilatkozatokat kell beszereznie a vezetéstől és adott esetben az irányítással megbízott személyektől arra vonatkozóan, hogy:

- A vezetés elismeri a csalások megelőzésére és feltárására létrehozott belső kontroll kialakításával, bevezetésével és fenntartásával kapcsolatos felelősségüket
- ismertették a könyvvizsgálóval a csalás kockázatának felmérésével kapcsolatos eredményeit,
- ismertették a könyvvizsgálóval a gazdálkodó egységet érintő, csalással vagy vélt csalással kapcsolatos ismereteiket:
 - a vezetés
 - a belső kontrollban fontos szerepet játszó munkavállalók, vagy
 - mások, ahol a csalás lényeges hatással lehetett a pénzügyi kimutatásokra, továbbá
- ismertették a könyvvizsgálóval a munkavállalók, korábbi munkavállalók, elemzők, szabályozók vagy mások által tett, a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásait érintő csalásra vagy vélt csalásra vonatkozó bármely kijelentéssel kapcsolatos ismereteiket.

8.7 Kommunikáció a vezetés felé és az irányítással megbízott személyekkel

- Ha a könyvvizsgáló csalást azonosított vagy olyan információt szerzett be, amely azt jelzi, hogy csalás esete állhat fenn, a könyvvizsgálónak ezeket az ügyeket kellő időben kommunikálnia kell a vezetés megfelelő szintje felé annak érdekében, hogy tájékoztassa a felelőségeik szempontjából releváns ügyekről azokat, akik elsődlegesen felelősek a csalás megelőzéséért és feltárásáért.
- Amennyiben a vezetés részvételének gyanúja felmerül – az irányítással megbízott személyek felé
- Kommunikáció – a munkacsoport vezetője (aláíró könyvvizsgáló, partner)

8.8 Kommunikáció a szabályozó és végrehajtó hatóságok felé

- Ha a könyvvizsgáló csalást azonosított vagy gyanít, meg kell állapítania, hogy van-e arra vonatkozó felelőssége, hogy az előfordulást vagy a gyanút a gazdálkodó egységen kívüli fél felé jelentse.
- Bár a könyvvizsgáló ügyfél-információk bizalmas kezelésére vonatkozó szakmai kötelessége kizárhatja az ilyen jelentést, a könyvvizsgáló jogi felelőssége bizonyos körülmények között felülírhatja a titoktartás kötelezettségét.

8.9 Dokumentálás

- Munkacsoport megbeszélése (időpont, résztvevők, megbeszélés eredménye)
- A pénzügyi kimutatások egészére, valamint az állítások szintjén fennálló, csalásból eredő vagy azonosított kockázatokat
- Az erre adott átfogó és állításonkénti válaszokat
- A könyvvizsgálati eljárások eredményeit
- A vezetéssel, irányítással megbízott személyek, egyéb dolgozókkal folytatott csalással kapcsolatos kommunikációt
- A gazdálkodó egység csalás kockázatával kapcsolatos folyamatait, kontrolljait
- Ha a bevételekre / kapcsolt tranzakciókra azonosított csalás kockázata alacsony – ennek indoklását
- Főkönyvi feladások vizsgálatát a vezetés által történő kontrollok felülírására adott egyik válaszként

